

UČÍME O DEZINFORMACÍCH VÝUKOVÝ PLÁN

[JSNS.CZ](https://jsns.cz)

Vzdělávací program JSNS
Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz

Ředitel projektu: Karel Strachota
Autoři: Jindřich Přívratský, Alena Chodounská
Jazyková úprava: Veronika Ďuríčková, Linda Tenčlová
Grafická úprava a sazba: mowshe >0<

Rok vydání: 2024
© Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena

ISBN tištěná verze: 978-80-7591-093-6
ISBN elektronická verze: 978-80-7591-094-3

**UČÍME
O DEZINFORMACÍCH
VÝUKOVÝ PLÁN**

JSNS.CZ

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	6
PROBLEMATIKA DEZINFORMACÍ POHLEDEM ODBORNÍKA	8
PROČ A JAK UČIT O DEZINFORMACÍCH	9
SLOVNÍČEK POJMŮ K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ	12
OTÁZKY A ODPOVĚDI K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ	15
ÚVOD DO VÝUKY S AUDIOVIZUÁLNÍMI MATERIÁLY	19
UČÍME S FILMEM	20
1. VYUČOVACÍ HODINA — PROČ JSOU DEZINFORMACE PROBLÉM?	22
Aktivita — Fakta, nebo názory?	24
Další doporučené lekce a aktivity	31
2. VYUČOVACÍ HODINA — JAK POZNAT A ANALYZOVAT DEZINFORMACE?	32
Aktivita — Věřit nevěřit	34
Další doporučené lekce a aktivity	43
3. VYUČOVACÍ HODINA — PODOBY DEZINFORMACÍ A PŘEVRÁCENÁ REALITA	46
Aktivita — Jak se válka vypráví	48
Další doporučené lekce a aktivity	58
4. VYUČOVACÍ HODINA — KDO A PROČ (SE) DEZINFORMACE ŠÍŘÍ?	60
Aktivita — Když se sejde dobrá duše, obchodník a lovec lajků	62
Další doporučené lekce a aktivity	73
5. VYUČOVACÍ HODINA — CO MOHOU DEZINFORMACE ZPŮSOBIT?	74
Aktivita — Alternativní realita	76
Další doporučené lekce a aktivity	79
NABÍDKA DALŠÍCH PUBLIKACÍ K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ	80

ÚVODNÍ SLOVO

Dezinformace hýbou světem. Ohrožují demokracii, podřívají důvěru občanů ve stát a jeho instituce, rozdělují společnost, zpochybňují důležitostech nezávislých médií. Dezinformace a mediální manipulace se staly zbraní v hybridních válkách. Jejich nebezpečnost dále zvyšuje prudký nástup umělé inteligence provázený například lehce dostupnou tvorbou deepfake videí a jejich snadným šířením.

Naše nová publikace se zaměřuje právě na problematiku dezinformací, a proto považujeme za vhodné hned v úvodu objasnit, jak tento pojem chápeme.

Dezinformace je fakta nezohledňující, prokazatelně falešná, nepravdivá, zavádějící nebo extrémně manipulativní informace. Vzniká, prezentuje se a šíří za účelem určitého prospěchu, úmyslného matení nebo podvádění veřejnosti a může působit škody.

Mezi veřejné škody patří ohrožení demokratických politických a rozhodovacích procesů a veřejných statků, jako je ochrana zdraví, životního prostředí nebo bezpečnosti. Jednotlivým občanům mohou být způsobeny například škody na zdraví nebo majetku.

Dezinformace jsou vytvořeny a šířeny úmyslně a vědomě, s cílem ovlivnit názory či rozhodování těch, kteří je přijímají. Tím se odlišují od misinformací, což jsou nepřesné a matoucí informace, které nevznikly primárně se záměrem lživě informovat.

Podle této „definice“ lze zpravidla poměrně dobře určit, která sdělení označit za dezinformace. V některých případech a určitých situacích může být nicméně jejich jednoznačná identifikace složitá, což by nemělo vést k tomu, že se tolik aktuálnímu fenoménu začneme vyhýbat.

Součástí diskuse o dezinformacích je i hledání efektivních způsobů, jak jim čelit. Názory na to se přitom značně liší. Jednou z podstatných otázek je, zda mají mít provozovatelé globálních sociálních sítí povinnost zavádět opatření proti šíření dezinformací. Osobně se domnívám, že je to nezbytné. Platformy se dlouhodobě zříkají zodpovědnosti za obsah, který šíří, přičemž jejich algoritmy zůstávají zcela netransparentní. Tento stav, myslím, vyžaduje změnu. Pro fungování sociálních sítí je nezbytné zavést závazná pravidla a zajistit jejich dodržování. Regulace internetu má momentálně mnoho odpůrců, kteří argumentují tím, že dojde k omezení svobodného prostředí. Pravidla ale nejsou výrazem nesvobody, jsou naopak způsobem, jak svobodu chránit. Svoboda není samozřejmá ani automatická – je třeba ji aktivně podporovat a bránit.

Dezinformace a další podobné jevy představují závažné ohrožení i pro stát a jeho klíčové oblasti, jako jsou bezpečnost, energetika, ochrana zdraví, doprava nebo veřejná správa. Proto je nezbytné, aby stát hledal účinné způsoby a nástroje, jak těmto rizikům čelit. Ani zde neexistuje jednotný pohled na to, jak by měl postupovat.

Existuje ještě jeden, z mého pohledu nejúčinnější způsob, jak na existenci dezinformací reagovat, a tím je mediální vzdělávání. Zvyšování mediální gramotnosti a rozvoj kritického myšlení mohou výrazně přispět k posílení odolnosti vůči dezinformacím. Těší nás, že stále více vyučujících vnímá tuto potřebu podobně, což potvrdil i reprezentativní výzkum, který pro Jeden svět na

školách realizovala agentura STEM. Téměř polovina vyučujících uvedla, že impulzem pro zahájení výuky mediální výchovy pro ně bylo právě šíření dezinformací ve veřejném prostoru.

Publikace Učíme o dezinformacích je určena zejména vyučujícím, jak ostatně napovídá už její název. Její základ tvoří pět výukových lekcí systematicky uspořádaných do uceleného výukového plánu. Při jejich přípravě jsme kladli maximální důraz na praktickou využitelnost jednotlivých aktivit a materiálů. Věříme, že nová publikace vyučujícím pomůže zprostředkovat nesnadné téma dezinformací studentům a studentkám středních škol, případně žákům a žákyním nejvyšších ročníků základních škol.

Děkuji všem, kdo se na jejím vzniku podíleli a také všem, kdo naše aktivity na poli mediálního vzdělávání podporují.

Karel Strachota
ředitel Jednoho světa na školách

PROBLEMATIKA DEZINFORMACÍ POHLEDEM ODBORNÍKA

Se vstupem do informačního věku dramaticky vzrostla role informací v moderní společnosti. Nástup nových informačních technologií přesunul čím dál větší části našeho života do virtuálního prostředí sociálních sítí. Rozvoj nových publikačních platforem umožnil snadné šíření informací v reálném čase napříč stále propojenějším světem bez ohledu na geografické hranice.

Tak jako jindy v minulosti nejsou technologie jen nositelem pokroku, ale nacházejí uplatnění i jako svého druhu zbraň. Do kategorie prostředků informačního válčení spadá i fenomén dezinformací, tj. cíleně šířených nepravdivých či zavádějících informací, jež mají poškodit cílového aktéra nebo publikum. Často jde o zbraň první volby. Jsou zpravidla levné, těžko se za ně konkrétnímu aktérovi přisuzuje odpovědnost, a hlavně dovolují původci dlouhodobě působit a škodit pod prahem, jehož překročení by vyvolalo nežádoucí odpověď.

Šíření dezinformací slouží celé řadě cílů. Patří k nim – namátkou – vyvolávání a přiživování společenského napětí a konfliktů, podkopávání autority zákonných orgánů státní moci, rozkládání většinově sdíleného hodnotového rámce přes poškozování dobrého jména státu ve světě a narušování jeho vztahů a vazeb se zahraničními partnery a spojenci až po ochromení klíčových složek rozhodovacího procesu, především v časech krize. Rozeštvané rodiny a pracovní kolektivy, rostoucí polarizace společnosti či radikalizace veřejné debaty jsou pouze začátek.

Česká republika se dlouhodobě nachází v epicentru vlivových a informačních operací nepřátelské cizí moci. Režimy putinského Ruska, komunistické Číny, islamistické teroristické sítě, ti všichni na rutinní bázi sázejí na prostředky informačního válčení k dosahování politických cílů v rámci svojí rozvratné agendy.

Schopnost státu účinně čelit této hrozbě stojí a padá s budováním odolnosti vůči tomuto typu chování. Společenská odolnost předpokládá vzdělanou veřejnost. Kritické myšlení, schopnost kritické práce s informacemi a jejich zdroji a mediální gramotnost jsou nejen součástí základní občanské výbavy, ale i klíčovými kompetencemi, jež by si měl každý student osvojit a ze školy odnést. Přesně tomu má napomoci i předložená příručka.

Jan Šír
Institut mezinárodních studií FSV UK

PROČ A JAK UČIT O DEZINFORMACÍCH

Informace jsou ve 21. století zcela zásadním artiklem. Lidé nad nimi uvažují, podle nich se rozhodují a následně i konají, nebo se naopak rozhodnou nedělat nic. Šíření informací je v dnešní době natolik rychlé, překotné, že bývá těžké se v záplavě různých a často protichůdných dat zorientovat. Je proto zapotřebí, aby současná generace žáků byla vybavena jistými specifickými dovednostmi, které jim pomohou být v dnešním světě odolnější. Společnost, která nedokáže odlišit fakta od nepravdy či manipulace, kvalitní zdroje od těch nekvalitních, vědecké poznání od domněnek či víry, se nakonec nemusí dohodnout na zcela zásadních věcech, jako je energetika, ekologie, obrana či třeba forma státního zřízení. Proto je třeba se takovému věcem věnovat i na školách.

Jan Kubíček
Gymnázium Jana Palacha
Praha 1

Cílem hodin není z pozice učitele říkat žákům, co je nebo není pravda, ale pomoci jim, aby se na základě použití nástrojů kritického myšlení k pravdě přiblížili sami. Ve třídě jistě narazíte na celou škálu názorů, protože vidění světa se různí a je třeba s tím počítat. V první řadě je zapotřebí budovat prostředí, ve kterém se žáci tolerují, dokážou si naslouchat a navzájem nezesměšňují či neodsuzují názory druhých. Pokud jsme názory a argumentaci druhých ochotni vyslechnout, máme šanci jim také porozumět a s jejich nositeli diskutovat. Úlohou učitele je ukázat žákům různé perspektivy problému tak, aby sami došli k zamyšlení a mohli svůj náhled třeba i změnit. Mějme však pod kontrolou svoje očekávání, jedná se zpravidla o dlouhodobý proces.

Pokud třída s prací s informacemi a dezinformacemi začíná, osvědčil se mi základní nástroj, a to pět klíčových otázek. Při první otázce, KDO je autorem, se dostanete k problematice toho, odkud vlastně věrohodné informace brát. Žáci dnes sledují velké množství zdrojů, mezi něž patří jistě i Česká televize, Český rozhlas či britské BBC, které nejčastěji sledují přes příspěvky na sociálních sítích. Pro mnohé z nich však tyto zdroje relevantní být vůbec nemusí, protože třeba nesouhlasí se způsobem prezentace některých událostí (Izrael-sko-palestinský konflikt, Rusko – Ukrajina nebo informace o stávající vládě), a tak sledují zdroje jiné, které lépe korelují s jejich světonázorem. Zde by nebylo od věci se podívat na nástroj, který vznikl v dílně Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky. Tento web poskytuje hodnocení důvěryhodnosti médií dle specifických kritérií, tedy „media rating“. Není ani tak cílem učít žáky věřit médiím podle někým sestaveného žebříčku, ale je možné se podívat, na základě čeho byla tato média seřazena a jak dodržují základní novinářské standardy nastavené v České republice. Podobně se dá postupovat u dalších klíčových otázek. Do budoucna nabyde ještě více na významu otázka JAK, tedy jakým způsobem je určitá zpráva podávána. Zaměřuje se určité sdělení spíše na emocionální stránku? Jaké emoce se snaží vyvolat? Používá expresivní výrazy? Tyto otázky jsou důležité pro vybudování lepšího jazykového citu, který nám umožní dezinformace či manipulace lépe rozpoznávat.

Jakmile třída ovládne základní dovednosti, je možné se pustit do složitějších témat a podívat se na způsob fungování sociálních sítí, kde se dá dobře pracovat s AV materiálem **Proč a jak klikáme** nebo s kratším materiálem **S kým si píšeš**, který upozorňuje na nebezpečí falešných profilů. V další fázi se žáci mohou věnovat náročnějším tématům, například jakým způsobem v dnešní době využívá Rusko informace jako zbraň, a to třeba v materiálech jako **Co dokáže lež** nebo **Ruská informační válka**.

Je možné, že se ve vaší třídě vyskytnou žáci z různých zemí, možná právě z Ruska či Ukrajiny, a je zapotřebí zacházet s těmito tématy mimořádně citlivě. V konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou se nicméně nelze vyhnout pojmům jako agrese či porušení mezinárodního práva a jasnému pojmenování toho, kdo je agresorem a kdo se jen brání. Jelikož stále žijeme ve svobodné společnosti, je důležité se těmto otázkám věnovat, podporovat debatu a rozvíjet kritické myšlení, jímž se upevňují hodnoty demokracie a svobody.

Tématu dezinformací jsem se začala věnovat v roce 2020 pod tlakem vypjatého covidového období. V atmosféře nervózní a stále rozhádání společnosti jsem cítila, že je třeba se s dětmi věnovat ověřování informací a kritickému náhledu na konzumaci ohromné informační nálože sociálních sítí a internetu obecně. Hledala jsem témata, která budou aktuální, zajímavá a živá, a tudíž jimi děti v distanční výuce zaujmu. Chtěla jsem získat zajímavý nástroj, kterým téma dětem vhodně představím. Takovým nástrojem se pro mě staly dokumentární filmy a vzdělávací videa na portálu Jednoho světa na školách. Velice mě tehdy povzbudily reakce žáků na seriál Kovyho mediální ring a také zdařilé výstupy, které po celém bloku o dezinformacích následovaly. Děti zpracovávaly prezentace, plakáty a točily videa, ve kterých svým prarodičům jednoduchým způsobem vysvětlovaly, co to jsou fake news, hoaxy a dezinformace a jakým způsobem si lze informace ověřovat.

Jana Línková
ZŠ Náchod

Po návratu do běžného školního režimu jsem se rozhodla ve výuce tématu dezinformací, propagandy, reklamy, marketingu, ale také např. kyberbezpečí pokračovat, což se mi poštěstilo díky volitelnému předmětu mediální výchova, který na naší škole vznikl. A jsem za to opravdu ráda, protože, jak už jsem psala výše, výuka něčeho, co je aktuální celospolečenské téma, má smysl a naplňuje mě. Je to učení pro život. A to bez nadsázky i pro ten můj, neboť i já se díky němu mohu stále dovzdělávat a být „v obraze“.

Po návratu do běžného školního režimu jsem se rozhodla ve výuce tématu dezinformací, propagandy, reklamy, marketingu, ale také např. kyberbezpečí pokračovat, což se mi poštěstilo díky volitelnému předmětu mediální výchova, který na naší škole vznikl. A jsem za to opravdu ráda, protože, jak už jsem psala výše, výuka něčeho, co je aktuální celospolečenské téma, má smysl a naplňuje mě. Je to učení pro život. A to bez nadsázky i pro ten můj, neboť i já se díky němu mohu stále dovzdělávat a být „v obraze“.

Filmy a materiály z JSNS mi práci velice usnadňují, protože jsou přehledně řazené a logicky rozvrstvené. Každá lekce je podrobně popsána včetně reflexe a postřehů vyučujících, kteří ji již odučili. Naleznete u nich také spoustu dalších doplňujících informací k tématu i návrhy různých pracovních či reflektujících aktivit. Díky této podpoře se mi ještě nestalo, že by se nějaká hodina nepovedla. Na druhou stranu ale musíte počítat s tím, že touto výukou často vstupujete na velmi tenký a neprobádaný led, a je tedy třeba postupovat velmi obezřetně, pomalu, krok po kroku. Já jsem se o tom přesvědčila např. v jedné hodině se sedmáky, kdy jsem do hodiny přinesla ranní vydání několika novin s tím, že budeme prozkoumávat jejich titulní stránky a porovnávat zpracování nejaktuálnějších informací. Během chvíle jsem však zjistila, že to jsou první tištěné noviny, které většina dětí z té třídy v životě viděla. Za noviny do té doby považovaly letáky, které každý den nacházely ve schránce. Pro mě to byla velká zkušenost a informace, že si stále musím ověřovat, zdali to, co já považuji za běžné a známé, je také běžně známé pro mé žáky. A zda by se tvářili tak..., kdyby rozuměli, o čem hovořím. Že jejich svět je často úplně jiný než ten můj. Je internetový.

A tím se vlastně opět vracím na začátek. K potřebě mediální výchovy, kritického myšlení a alespoň částečné orientace ve spleti informací a dezinformací. Prostě to dává smysl.

„Česká televize jenom lže, na tý protivlád-
ní, protiukrajinský demonstraci bylo mnohem
víc lidí...“ „Ukrajinci si za válku můžou sami...“
O „horká tlačítka“, která mohou ve třídě vyvolat
dusnou atmosféru plnou kontroverze, často za-
vadíte, ani nevíte jak. Jsou jako minová pole ne-
označená výstražnými tabulkami. Dopředu se na
ně připravit nedá. Nebo ano?

Martin Volný
SOŠ Karlovy Vary

Jako pedagog působím na odborné střední škole, učím maturitní i učňovské obory, jako lektor mediálního vzdělávání pracuji se žáky všech stupňů od těch relativně „bezpečných“ gymnaziálních přes druhé stupně základek až po učňovské dvouletáky. Právě v jedné takové třídě plné takřka dospělých kluků, budoucích „přidavačů“, jsem prožil své nejtěžší chvílky. Vášně však nevzplanuly od nich, paradoxně je rozdmýchala učitelka, která měla dohlédnout na klidný průběh kurzu. Byl jsem zaskočen. A po třetím kurzu v řadě i unavený. Rozhodl jsem se pro obhajobu svého tvrzení. A rozhodl se špatně. Třída se rázem proměnila ve fotbalový kotol. Lekci jsem sice dokončil, ale pomyslný závěrečný hvizd raději uspíšil...

Touhle historkou nechci nikoho děsit, jen ukázat, že chyby jsou součástí naší práce. Je třeba si z nich ale něco vzít („poučit se“ je asi příliš silné slovo). Nejspíš úplně neovlivním, jestli budu nebo nebudu při výuce napříště unavený nebo fit, ale mohu mít pod kontrolou své vlastní reakce na obdobné podněty. Od té doby se snažím nespojovat si podobné reakce s osobnostními kvalitami mluvčího. Uvědomil jsem si, že spouštěčem může být třeba jen strach, nejistota, frustrace, případně nedostatek jiné zkušenosti, chcete-li „králičí nora“. Pokud mě žák jen netestuje a tuším pod nohou nášlapnou minu, což mohu posoudit (nebo spíše odhadnout) hlavně ve třídách, kde učím, ale nikoliv v těch, kam přicházím poprvé, volím defenzivní strategii. O názorech žáků si promluvíme v závěrečné reflexi, nejdříve se soustředíme na naši společnou práci, při níž se staneme detektivy a budeme odhalovat manipulace v příspěvcích na sociálních sítích a na „zpravodajských“ webech. Apel na racionální metodickou práci nedává moc prostoru ohňostroji emocí. A nikdo přece dopředu neříká, co je a co není pravda. Pravdu odhalujeme. Racionálně. Metodicky. Používáme jednoduchou metodu textové a mediální analýzy – 5 klíčových otázek, s otázkami KDO? a PROČ? si pomáháme sadou karet dezinformátorů. Ověřujeme obrazové hoaxy pomocí nástrojů pro reverzní vyhledávání a forenzní analýzu, obrazové a textové hoaxy ověřujeme pomocí Fact Check Tools. Seznamujeme se s vlivem algoritmů a důsledky mikrocílení. Na chatbotech a na nástroji pro textovou a mediální analýzu Veriffee si ukazujeme limity AI při ověřování informací a názorně si tak předvádíme, že lidský kritický rozum ještě nepatří do starého železa.

A teprve poté, co demaskujeme lži a manipulace, dávám prostor pro reflexi. A zjišťuji, že řadu původně nesmiřitelných bijců mezitím přešla chuť... A to i ty, kteří si dosud mysleli, že co Ukrajinec, to nacista, přestože mezi spolužáky mají pár uprchlíků a stačí se jich na válku jen zeptat...

SLOVNÍČEK POJMŮ K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ

Algoritmus

Algoritmy jsou soubory pravidel nebo instrukcí, které určují, jakým způsobem se má řešit určitý úkol nebo problém. V rámci sociálních sítí a dalších informačních platforem algoritmy automatizovaně rozhodují o tom, jaký obsah se uživatelům zobrazí. Toto rozhodování je založeno na masivním sběru dat o uživatelích, jejich demografických údajích a hlavně o vzorcích chování. Výsledkem je potom tzv. „personalizovaný obsah“, tedy obsah na míru každému uživateli – proto každý z nás vidí v příslušných aplikacích něco trochu jiného.

Cenzura

Kontrola nebo potlačování informací, myšlenek nebo projevů, které jsou považovány za nevhodné, škodlivé nebo nebezpečné určitými autoritami, jako jsou vlády, náboženské organizace nebo korporace. Cenzura obvykle slouží pro prosazování zájmů této autority a její udržení u moci, neboť se snaží zabránit šíření sdělení, která by rozporovala nebo zpochybňovala její legitimitu či hodnoty a názory, které propaguje.

Deep fake

Technologie, která využívá umělou inteligenci ke generování vizuálního a zvukového obsahu (např. fotografie, video apod.), který může vypadat pravdivě a přesvědčivě, ale je falešný. Může tak vést k manipulaci a klamání veřejnosti. Příkladem může být video, v němž mluví hlas a je vidět tvář známé osoby, ale ve skutečnosti daná osoba tyto výroky nikdy neřekla.

Dezinformace

Dezinformace je fakta nezohledňující, prokazatelně falešná, nepravdivá, zavádějící nebo extrémně manipulativní informace. Vzniká, prezentuje se a šíří za účelem určitého prospěchu, úmyslného matení nebo podvádění veřejnosti a může působit škody.

Mezi veřejné škody patří ohrožení demokratických politických a rozhodovacích procesů a veřejných statků, např. ochrany zdraví, životního prostředí nebo bezpečnosti. Jednotlivým občanům mohou být způsobeny například škody na zdraví nebo majetku.

Dezinformace jsou vytvořeny a šířeny úmyslně a vědomě, s cílem ovlivnit názory či rozhodování těch, kteří je přijímají. Tím se odlišují od misinformací, což jsou nepřesné a matoucí informace, které nevznikly primárně se záměrem lživě informovat.

Fake news

Fake news (česky falešné zprávy) jsou úmyslně vytvořené nepravdivé zprávy, které jsou vydávány za pravdivé. Mohou být buď zcela vymyšlené, nebo se opírat o účelově vybraná fakta, která jsou zasazena do neúplného kontextu. Cílem fake news je ovlivnit příjemce těchto sdělení v souladu se záměrem jejich autora – například vyvolat nenávisť k určité skupině lidí nebo posílit podporu nějakého politika. Tyto zprávy často přitahují čtenáře a diváky senzačními titulky, slibují šokující odhalení a vzbuzují silné emoce (hněv, strach). Problematické také je, že fake news mají na sociálních sítích větší počet sdílení než důvěryhodné zprávy. Nepravdivé zprávy se také označují termínem dezinformace.

Fact-checking

[z angl. fact – pravda, skutečnost; checking – kontrolování, ověřování] – Proces ověřování pravdivosti faktických výroků. Tento proces je klíčový pro zajištění kvality a důvěryhodnosti informací, které jsou sdělovány veřejnosti, a v boji proti dezinformacím. Fact-checkingu se věnuje řada médií a specializovaných organizací, aby zajistily, že veřejnost má přístup k přesným a ověřeným informacím. V České republice se jím zabývá například projekt [Demagog.cz](https://demagog.cz) nebo projekt [Ověřovna](https://oveřovna.irozhlas.cz) serveru iRozhlas.

Hoax

[z angl. hoax – falešná zpráva, podvod] – Hoax je falešná zpráva nebo klamavá informace, která je šířena s úmyslem zmást lidi, vyvolat paniku, nebo ovlivnit jejich názory a chování. Hoaxy mohou mít různé podoby a šířit se skrze e-mail, příspěvky na sociálních sítích nebo zprávy na obvykle dezinformačních webech.

Hybridní válka

Způsob vedení války, který kombinuje konvenční vojenské metody s nekonvenčními. Tyto metody mohou zahrnovat např. klasické vojenské akce, kybernetické útoky, dezinformační kampaně nebo ekonomický či diplomatický nátlak. Cílem hybridní války je dosáhnout politických a vojenských cílů bez nutnosti tradičního vojenského konfliktu nebo s jeho minimálním využitím.

Informační bublina

Situace, kdy je člověk vystaven pouze informacím a názorům, které potvrzují jeho vlastní pohled na svět, zatímco informace v rozporu s jeho názory se k němu nedostávají vůbec nebo v menším množství. Výrazný podíl na tom mají algoritmy webových stránek, které filtrují informace s cílem zobrazit každému uživateli přednostně takové příspěvky, které chce vidět. Informační bubliny mohou mít negativní dopad na společenský dialog a schopnost kriticky hodnotit různé zdroje informací, což vede k polarizaci a nedorozuměním ve společnosti.

Informační válka

Strategické využívání informací a komunikačních technologií k dosažení vojenských, politických, ekonomických nebo společenských cílů. Cílem informační války je ovlivnit, zmanipulovat nebo kontrolovat veřejné mínění, destabilizovat protivníka a získat tak výhodu v politickém, ekonomickém nebo vojenském boji. Informační válka může zahrnovat např. šíření dezinformací a propagandy, využívání trollů farem nebo různé typy psychologických operací.

Kognitivní zkreslení

Systematické a nevědomé chyby v myšlení, které ovlivňují způsob, jakým lidé vnímají, interpretují a pamatují si informace. Tyto zkreslení často vyplývají z pokusů lidského mozku zjednodušit zpracování informací a učinit rozhodování rychlejší a efektivnější. Ačkoli mohou být užitečné, mohou také vést k nesprávným úsudkům a iracionálním rozhodnutím. Mezi kognitivní zkreslení patří například *efekt zpětného rázu (backfire effect)* a *konfirmační zkreslení (confirmation bias)*.

Konspirační teorie

Názory nebo přesvědčení, která tvrdí, že téměř veškeré světové dění (např. politika, války, ale i třeba klimatické změny) je více či méně ovlivňováno nebo přímo řízeno utajenými mocenskými skupinami, jež díky své moci zatajují před světem pravdu o skutečném stavu událostí („Země je placatá“).

Mezi tato údajně všemocná uskupení pak tyto teorie obvykle řadí vládní představitele, korporace, zpravodajské služby, miliardáře, mezinárodní organizace, tajné spolky, představitele určitých národů či náboženství nebo mimozemské civilizace. Konspirační teorie se zároveň obvykle vymezují vůči oficiálním a všeobecně

přijímaným vysvětlením událostí a zakládají se obvykle na zcela mylném vyhodnocení dostupných informací a nedostatku důkazů pro svá tvrzení snažíci se vysvětlit daný jev.

Kritické myšlení

Schopnost posoudit kvalitu, platnost a relevanci všech informací, se kterými člověk přichází do styku. Tedy jak informací, které člověk přijímá ze svého okolí, tak i svých vlastních myšlenek. Kritické myšlení tak obnáší např. uvědomění si vlastních předsudků a emocí, zdravou skepsi, udržení si dostatečného odstupu, který umožní dívat se na dané informace jako na součást většího celku nebo schopnost posuzovat informace z různých hledisek.

Mediální gramotnost

Soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují orientovat se v mediálním prostoru a kriticky hodnotit mediální obsah prezentovaný v různých formách a prostřednictvím různých médií.

Do tohoto souboru spadá znalost mediální logiky (jak vznikají mediální sdělení, jak funguje mediální průmysl) a uvědomění si role médií v širším společenském dění a jejich význam pro demokracii. Dále také dovednost analyzovat různé typy mediálních sdělení (zpráva, reklama, příspěvky na sociálních sítích) a posoudit relevanci a důvěryhodnost nalezených informací nebo schopnost se pohybovat na internetu bezpečně, předcházet zneužití osobních dat a vědět, jak se bránit kyberšikaně.

Misinformace

Misinformace je nesprávná nebo zavádějící informace, která je narozdíl od dezinformace vytvořena a šířena neúmyslně. Misinformace může vzniknout například špatným pochopením zprávy, nepřesným překladem nebo sdílením dosud neověřených zpráv, které se objevily na sociálních sítích.

Objektivita

Snaha o co nejvěrnější popsání reality bez jakéhokoli zkreslení osobními názory, pocity nebo předsudky. Tento popis tak musí být nestranný, nezaujatý a založený na ověřitelných faktech bez jakýchkoli manipulací. Objektivita vyžaduje užívání neutrálního jazyka, který se vyhýbá emotivním nebo hodnotícím slovům, jež by mohla vyvolat zaujatost nebo zkreslení.

Propaganda

Systematické šíření informací, idejí nebo názorů s cílem ovlivnit veřejné mínění a chování lidí ve prospěch určitého cíle, ideologie nebo zájmové skupiny. Propaganda často využívá manipulativní techniky, aby přesvědčila publikum o správnosti určitého pohledu nebo jednání. Obvykle tak předkládá pouze jeden pohled na věc a ignoruje nebo zkresluje protichůdné informace, využívá silně emotivní jazyk nebo opakuje stejná sdělení, aby zvýšila jejich zapamatovatelnost a dopad.

Trolling

Typ chování, které se vyskytuje zejména v online prostředí a má obvykle za cíl vyvolat negativní reakce a konflikty nebo narušit diskusí. Objevuje se tak často v komentářích pod určitým článkem nebo příspěvkem na sociální síti a může mít provokativní až urážlivý charakter. Jeho autoři, tzv. trollové, tak v mnoha případech používají anonymní profily, a to i z důvodu, že mohou být za trolling placení, například v rámci politických nebo dezinformačních kampaní.

OTÁZKY A ODPOVĚDI K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ

1. Proč někteří lidé věří dezinformacím?

Vliv má více faktorů, které vycházejí z poznatků sociologie, psychologie, antropologie, teorie informace a komunikace, marketingu, ale i fungování lidského vnímání. Následující text je proto značným zjednodušením.

Mentální zkratka – Lidé mají tendenci přijímat jakékoliv zprávy jako pravdivé, protože je to jednodušší než se nad každou z nich kriticky zamyslet. Náš mozek nemá kapacitu, aby mohl kriticky posuzovat každou informaci.

První dojem – Nejvíce si pamatujeme informaci, kterou jsme se dozvěděli jako první. Svůj názor poté už nejsme příliš ochotni měnit.

Rychlost emocí – „Emoční odezva proběhne už za 0,13 sekundy od podnětu, zatímco, první racionální se dostaví teprve za 0,4 sekundy – tudíž všechno je jenom racionalizace emoční odezvy“, tvrdí Miroslav Švec, odborník na neuromarketing.

Konfirmační zkreslení – Lidé mají tendenci upřednostňovat informace a interpretace, které podporují jejich vlastní názor, a naopak ignorovat nebo podceňovat ty, které jsou s ním v rozporu.

Pravda je „uprostřed“ – Každý zná pořekadlo „Na každém šprochu pravdy trochu“. Každý z nás si ale určitě umí představit situace, kdy to neplatí.

Všichni lžou – Mnoho lidí funguje v mezích naučené bezmoci a snadno si osvojuje teorie, jež obhajují jejich pasivitu a utvrzují je v rolích bezbranných obětí. Do tohoto schématu velmi dobře zapadá rétorika dezinformačních webů, že nám tradiční média důležité věci zamlčují.

Realita je příliš nudná – „Lidé mají potřebu věřit tomu, že významné, důležité události mají také významné, důležité příčiny. Proto jim oficiální, příliš světská, obyčejná vysvětlení nestačí“, napsal na webu BBC psycholog Patrick Leman, který zkoumal víru lidí v konspirační teorie.

Kouzlo zakázaného ovoce – Porušování zákazů od pradávna představuje pokušení. Protože dnes už téměř nic není tabu, mají lidé potřebu překračovat hranice ustálených názorů.

Sociální síť a vliv ostatních – Svou roli hraje i prostředí sociálních sítí. Zprávy na sociálních sítích vypadají všechny velmi podobně a většina lidí se nedívá na jejich zdroj. Roli hraje i to, že pokud falešnou zprávu sdílí někdo nám blízký, máme větší sklon jí věřit. Pokud bude dané informaci věřit většina lidí, které známe, spíše půjdeme s davem, než abychom šli proti němu.

Nízká mediální gramotnost – Na vině mohou být také málo rozvinuté schopnosti informace kriticky hodnotit a neznalost mediální logiky a základních novinářských pravidel.

Efekt pouhého vystavení (Mere exposure effect) – Americký psycholog Robert Zajonc prokázal, že čím více jsme vystaveni jedné lži, tím méně jsme vůči ní ostražití. Neustálým opakováním lži dochází k tomu, že se jí přestáváme bát a ztrácíme k ní vyhraněný odpor. U slabších jedinců to vede někdy až k tomu, že lež přijmou způsobem: „Něco by na tom mohlo být, když to říká tolik lidí tolikrát denně.“

2. Proč lidé dezinformace vytvářejí? Jaké jsou nejčastější motivace?

Dezinformace jejich tvůrci šíří kvůli vlastním zájmům a jako prostředek k dosažení vlastních cílů – ať už politických, či finančních.

Provozovatelé dezinformačních webů například vydělávají poměrně značné peníze na reklamě a čím nebezpečnější dezinformace publikují, tím více pozornosti, a zároveň peněz, přitáhnou.

Politici z krajně pravicových či levicových stran naopak šíří dezinformace ve snaze přilákat hlasy ve volbách. Snaha probouzet strach a nenávist dezinformacemi je jednou z nejstarších a také nejnebezpečnějších taktik, kterou používají například totalitní režimy a bohužel i někteří politici v demokratických systémech.

Dezinformace mohou vytvářet a šířit také cizí státy či extremistické skupiny, opět v zájmu vlastních politických cílů. Známým příkladem je Rusko, které šíří dezinformace ve snaze rozdělit společnost, oslabit demokracii a nalomit spojenectví mezi jednotlivými státy. Vlastní dezinformace a propagandu v západní Evropě ale šířil i takzvaný Islámský stát ve snaze získat nové rekruty do svých řad.

3. V čem jsou dezinformace nebezpečné?

Dezinformace dokážou lidi zmanipulovat, aby změnilí své chování a přijali rozhodnutí, která by za jiných okolností neučinili. Tato rozhodnutí na základě lživých informací mohou mít závažné důsledky.

Příkladem může být referendum o vystoupení Velké Británie z Evropské unie v roce 2016, které provázelo mnoho lží. Kampaň za takzvaný brexit velmi hlasitě slibovala, že 350 milionů liber, které Velká Británie zasílá týdně do Evropské unie, půjde po vystoupení země z EU do národního zdravotního systému. I Nigel Farage, který vedl Stranu nezávislosti spojeného království (UKIP) a o vystoupení z Evropské unie usiloval, po referendu uznal, že tento slib byl nereálný. Část voličů pro brexit hlasovala, protože falešným a nesplnitelným slibům populistů uvěřila. Výsledek tohoto referenda Velkou Británii zásadně ovlivnil.

Jiným příkladem může být případ penzisty Jaromíra Baldy z roku 2017. Ten pod vlivem dezinformací o migrantech z arabských zemí během dvou měsíců pokácel dva stromy na železniční trati a způsobil tím nehodu dvou vlaků. Na místech činu zanechával letáky s texty, které měly vyvolat dojem, že je psal vyznavač džihádu, snažil se tím podle svých slov vyvolat odpor k migrantům. Nehody se naštěstí obešly bez zranění. Následně byl jako první člověk v České republice odsouzen za terorismus a odseděl si necelé tři roky ve vězení.

Dezinformace přispívají k polarizaci společnosti. Lživé zprávy často rozdmýchávají strach a nenávist. Lidé, kteří těmto zprávám věří a pravidelně je konzumují, bývají úzkostliví a plní zloby. Když se poté baví s někým, kdo tyto pocity nesdílí, dále to posiluje jejich frustraci, že druzí jsou naivní a neuvědomují si hrozící nebezpečí. Druhá strana naopak pohlíží na lidi, kteří věří dezinformacím a konspiračním teoriím, často s jistým opovržením.

Obě skupiny čerpají informace z rozdílných zdrojů, nejčastěji preferují zdroje, které spíše podporují jejich stávající názory, a přijímané informace interpretují tak, aby byly s těmito názory v souladu. A propast

mezi oběma skupinami se rozšiřuje. Zásadní nebezpečí dezinformací spočívá v tom, že oslabováním důvěry v masová média, tradiční politické strany i organizace občanské společnosti ohrožují fungování liberální demokracie.

4. Co je informační válka? Jakou roli v ní hrají dezinformace?

Dezinformace jsou často využívanou propagandistickou praktikou v takzvané hybridní (informační) válce, v níž se na obyvatele cizích států nestřelí kanónem, ale různými informačními prostředky.

Cílem je společnost znervóznět, vyplašit, názorově štěpit a rozdělovat, v důsledku toho pak například dotlačit k politické změně či oslabování spojení se stávajícími partnery.

Informační válce a hybridním hrozbám se pravidelně ve svých zprávách věnuje také česká kontrarozvědka BIS a vyjmenovává cíle jejich působení: ovlivnění vnímavosti a myšlení publika a oslabení vůle společnosti k odporu či konfrontaci (informační a dezinformační zahlcení publika, relativizace pravdy a objektivit, prosazení motto „všichni lžou“), vyvolávání či přiživování vnitrosociálních a vnitropolitických tenzí v České republice (zakládání loutkových organizací, podpora populistických či extremistických entit), narušování vnitřní soudržnosti a akceschopnosti NATO a EU atd.

Dnešní podoba mediálního prostoru, v němž se díky internetu oslabila role garantů faktické správnosti obsahu (dříve tuto roli hrála tradiční média), umožňuje při vedení informační války aplikovat nové postupy. Tuto skutečnost si uvědomily nejen státy, ale také nestátní aktéři. Jedním z průkopníků internetové propagandy se stal také tzv. Islámský stát.

Dalším významným hráčem, který využívá možnosti internetu, je Rusko. Po roce 2014, kdy se v souvislosti s konfliktem na Ukrajině výrazně zhoršilo mezinárodní bezpečnostní prostředí, se Rusko pokouší pomocí informačních operací ovlivnit veřejné mínění v řadě západních zemí.

5. Jak se dezinformace šíří?

K šíření narůstajícího množství falešných zpráv napomáhají především technologické proměny způsobů, jimiž konzumujeme informace. Mobilní komunikace, přesun tradičních médií do internetového prostoru, vznik alternativních médií, šíření obsahu skrze sociální sítě, svoboda, neregulovatelnost a otevřenost digitálních médií – to vše dnes umožňuje komukoli psát a publikovat téměř cokoli. Internet je tak z velké části postaven na „obsahu bez záruky“. To samozřejmě neznamená, že v době „před internetem“ dezinformace neexistovaly a nešířily se. Existovaly. Jen jich je teď výrazně více.

6. Jakými způsoby lze s dezinformacemi bojovat?

V posledních letech si řada aktérů uvědomila závažnost problému. Na hledání efektivních způsobů, jak dopad dezinformací snížit, se proto podílejí mezinárodní organizace, národní vlády, občanský sektor, komerční firmy i internetové služby jako Google nebo Facebook.

Státy mohou u svých občanů více podporovat rozvoj mediální gramotnosti, která zahrnuje dovednost kriticky vyhodnotit důvěryhodnost mediálních sdělení.

Teoreticky je možné tvorbu a šíření dezinformací kriminalizovat, prakticky je to ale problematické, naráží to na svobodu projevu a vyjadřování názorů, kterou demokracie zaručuje a vysoce si jí cení. Nicméně–

ně ani svoboda slova není bezbřehá. Publikování dezinformací podněcujících k nenávisti proti skupinám osob nebo šířících poplach lze podle našeho práva klasifikovat jako trestné činy.

Státní orgány, novináři nebo občanský sektor mohou posílit factchecking – ověřování faktů. To znamená psát u zkoumaných výroků zdůvodnění, proč jsou považovány za lživé, nebo pravdivé. Výhodou tohoto postupu je, že dezinformátoři nemohou označovat tento postup za „cenzuru“. V České republice se factcheckingu věnují například projekty Manipulátoři.cz, Demagog.cz nebo Hoax.cz.

Komerční firmy mohou přestat na dezinformační weby umisťovat svou reklamu. Řada velkých společností už si uvědomila svou společenskou odpovědnost a rozhodla se tyto weby finančně nepodporovat. Jednotlivé webové služby mohou upravit své smluvní podmínky a určitý obsah zakázat nebo upozadovat. Google například přiřazuje dezinformacím nižší relevanci při vyhledávání výsledků.

7. Jak jsou dezinformační weby financovány?

Otázku financování dezinformačních webů není vzhledem k jejich netransparentnosti a variabilitě snadné zodpovědět. Určitá část příjmů jejich provozovatelům zřejmě plyne z poskytování prostoru pro internetovou reklamu. Dalším zdrojem příjmů jsou dary od čtenářů – v řadě textů publikovaných na dezinformačních webech se objevuje výzva k finanční podpoře. Jediný dezinformační web, u něhož bylo možné dokázat, že je financován ze zahraničí, byl Sputnik Česká republika. Byl totiž řízen ruskou státní tiskovou agenturou Rossiya Segodnya. Kvůli šíření proruské propagandy však krátce po ruské invazi na Ukrajinu došlo k jeho zablokování.

8. Jaký vliv má a může mít AI na vznik a šíření dezinformací?

V souvislosti s generativní AI se často hovoří o riziku tzv. deepfakes – tedy uměle vytvořeného vysoce uvěřitelného obsahu.

Představte si situaci, kdy se na sociálních sítích začne šířit video, ve kterém vysoký představitel státu učiní šokující prohlášení, které povede k protestům a k pádu vlády, nebo ředitel velké firmy ohlásí neuspokojivé hospodářské výsledky, což povede k poklesu ceny jejích akcií. Již velice brzy bude moci takový obsah vytvořit kdokoliv. Tím hrozí další narušení komunikace a výměny informací ve společnosti, už tak dost narušené současnými algoritmy sociálních sítí, které preferují emoce na úkor autenticity a kvality. Bohužel proti deepfakes v danou chvíli neexistuje efektivní obrana. Povinnost označovat uměle generovaný obsah sice ztíží jeho tvorbu běžným lidem, ale „zlí aktéři“ si nakonec cestu najdou vždycky.

Navíc se ukazuje, že současné systémy AI jsou velice efektivní v analýze psychologických profilů a slabin jednotlivců či celých skupin, což umožňuje následnou tvorbu obsahu na míru, který bude ještě více uvěřitelný a manipulativní než doposud.

Odpovědi vypracovali:

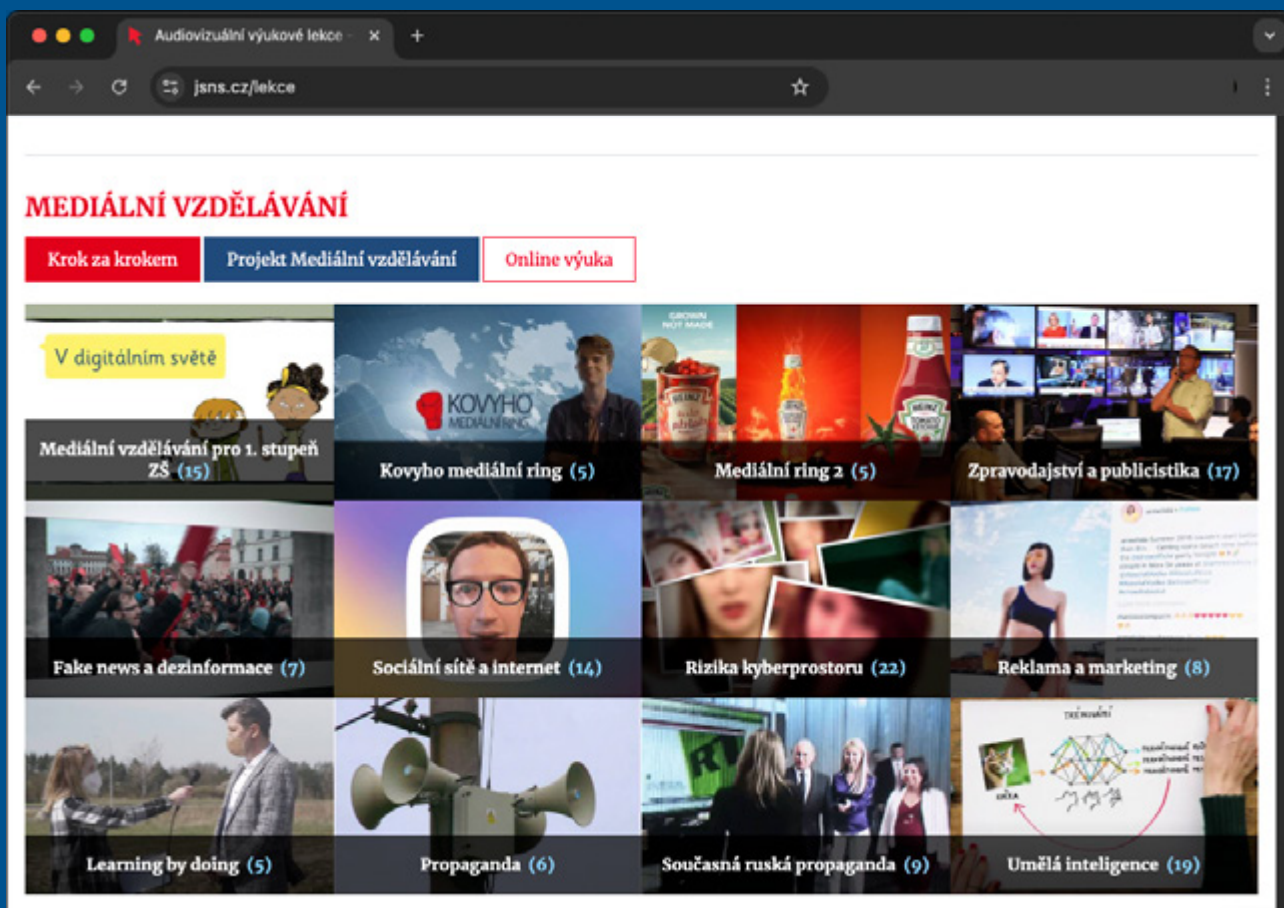
Kateřina Šafářová, datová analytička, Schola Empirica (otázky č. 1, 3, 6)

Dominik Presl, analytik Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na dezinformace, strategickou komunikaci a hybridní hrozby (otázka č. 2)

Petr Nutil, novinář, autor knihy Média, lži a příliš rychlý mozek (otázka č. 4)

Jonáš Syrovátka, expert na dezinformace (otázky č. 5, 7)

Josef Holý, technolog, autor podcastu Kanárci v síti (otázka č. 8)

ÚVOD DO VÝUKY S AUDIOVIZUÁLNÍMI MATERIÁLY

Tato příručka využívá jako základní výukový formát tzv. **audiovizuální lekce**, které jsou připravené přesně tak, aby se daly stihnout během **jedné vyučovací hodiny, tedy za 45 minut**.

Každá audiovizuální lekce (zkráceně AV lekce) zahrnuje:

- dokumentární film nebo jiný audiovizuální materiál (např. krátké video);
- aktivitu do výuky navazující na daný film;
- další doporučené lekce a materiály k tématu.

AV lekce nabízíme vyučujícím už více než 20 let. K roku 2024 obsahuje portál JSNS.CZ více než 400 AV lekcí k 12 tematickým okruhům (lidská práva, moderní československé dějiny, sociální problematika, životní prostředí aj.). K mediálnímu vzdělávání můžete využít více než 90 AV lekcí. **Všechny AV lekce jsou registrovaným uživatelům k dispozici zdarma.**

UČÍME S FILMEM

Pokud nemáte zatím zkušenosti s výukou s AV lekcemi, doporučujeme držet se následujících 10 základních doporučení a projít si lekci Učíme s filmem, kterou naleznete zde: jsns.cz/ucime-s-filmem

PŘED PROJEKČÍ FILMU:

1. Podívejte se na film v předstihu.
2. Připravte si alespoň základní informace o promítaném tématu, pomohou vám informační texty u jednotlivých lekcí s názvem Otázky a odpovědi.
3. Připravte si a zkontrolujte už před začátkem hodiny potřebnou techniku.
4. Nalad'te žáky na dané téma (každá zpracovaná aktivita nabízí tip na evokaci). Hlídejte si ale v průběhu celé lekce čas, ať stihnete na konci hodiny závěrečnou reflexi.
5. Seznamte žáky s průběhem lekce.

PO PROJEKCI FILMU:

6. Věnujte prostor reflexi emocí žáků.
7. Udělejte se žáky doprovodnou výukovou aktivitu.
8. Vyzvěte žáky, ať prezentují výstupy z aktivity. Vytvořte prostor pro diskusi a moderujte ji.

NA ZÁVĚR:

9. Shrňte průběh celé lekce.
10. Zreflektujte, co si z lekce odnášíte.

Metody reflexe emocí

Reflexe je nedílnou součástí práce s filmem, pokud chceme využít naplno potenciál, který práce s dokumentárním filmem nabízí, není možné ji vynechat. Reflexe zabere 5–60 minut, podle toho, jakou metodu zvolíte. Využijte ověřených metod reflexe emocí, které jsou univerzálně použitelné (lze je využít po zhlédnutí jakéhokoliv filmu). Všechny metody reflexe vedou ke zlepšení schopnosti vést diskusi.

MEZI OSVĚDČENÉ METODY REFLEXE PATŘÍ:

Jedno slovo

- Metoda slouží k rychlé reflexi pocitů žáků. Žáci vyjádří svůj dojem z filmu jedním slovem, které učitel zapíše na tabuli, což umožní sdílení a porovnání emocí ve třídě. Pokud žáci potřebují podporu při pojmenování emocí, lze využít pracovní listy nebo anonymní formu vyjádření.

I.N.S.E.R.T

- Metoda podporuje strukturovanou diskusi a reflexi po práci s textem nebo filmem pomocí symbolů: plus (+) pro pozitivní dojmy, minus (–) pro negativní, vykřičník (!) pro nejsilnější momenty a otazník (?) pro otázky. Žáci své myšlenky zaznamenávají písemně nebo ústně a sdílejí je ve třídě.

Dopis/R.A.F.T.

- Metoda umožňuje žákům vyjádřit své emoce prostřednictvím dopisu, přičemž si volí roli, v níž dopis píše, adresáta, formu a téma. Tímto způsobem rozvíjí empatii a schopnost vyjadřovat různé pohledy a záměry.

Na co nezapomenu?

- Žáci si zapíší scény z filmu, které na ně nejvíc zapůsobily, a poté je diskutují v malé skupině a následně prezentují ostatním spolužákům. Aktivita podporuje reflexi silných emocí a zážitků z filmu a vede žáky k diskusi o jejich dojmech.

Anonymní myšlenky

- Metoda umožňuje žákům po zhlédnutí filmu anonymně vyjádřit své pocity volným psaním na lístečky, které následně losují a čtou spolužáci. Aktivita podporuje sdílení emocí, vzájemné porozumění a může otevřít diskusi o náročných tématech.

Co cítím?

- Žáci po promítnutí filmu vyberou ze seznamu jednu nebo více emocí, které nejlépe vystihují, jak se po projekci cítí. Metoda je vhodná zejména pro žáky, kteří se teprve učí pojmenovávat své emoce a vyjadřovat je.

Hledání otázek

- Žáci po projekci ve skupinách připraví alespoň tři otázky, které je k filmu napadají. Své otázky poté prezentují ostatním. Výsledkem je soubor otázek, které mohou sloužit jako základ pro další výuku, návštěvu odborníka nebo samostatnou práci. Aktivita podporuje zvědavost a rozvíjí schopnost klást relevantní dotazy.

Kostka

- Aktivita vede žáky k tomu, aby se na situaci z filmu podívali z různých úhlů pohledu, využívá k tomu vizualizaci herní kostky. Žáci se vžívají do různých postav a zamýšlí se nad jejich minulostí, motivacemi, problémy a cíli. Metoda tak vede žáky k tomu, aby si uvědomili, že na každý problém se lze dívat z různých úhlů pohledu.

Pětilístek

- Metoda využívá k reflexi emocí tvorbu volného verše. Žáci na základě asociací k filmu vybírají podstatné jméno, které je základem básně, a následně k němu podle daného schématu doplňují přídavná jména a slovesa. Výstupem je krátká báseň vyjadřující emoce žáků, jako např.: *Svoboda. Křehká, životodárná. Osvobozuje dává zavazuje. Je nutné ji bránit. Volnost.*

1. VYUČOVACÍ HODINA PROČ JSOU DEZINFORMACE PROBLÉM?

Dezinformace, tedy záměrně šířené nepravdivé informace vydávané za fakta, jsou dnes všudypřítomné. Pronikají do médií, sociálních sítí i do běžných rozhovorů. Proč jsou ale vlastně (takový) problém? To je téma pro první vyučovací hodinu, během níž by měli žáci pochopit, proč by se měli o problematiku dezinformací vůbec zajímat.

Odpověď na tuto otázku nabízí audiovizuální lekce **Co dokáže lež**, založená na stejnojmenném filmu, který nahlíží do zákulisí především české dezinformační scény a výsledků jejího působení. Film vysvětluje, jakým způsobem se jí daří rozvracet nejen českou společnost a jak se snaží posouvat ji směrem do nesvobody. Klíčové poznatky z filmu následně žáci rozvíjejí v přidružené aktivitě **Fakta, nebo názory?**, která je vede k zamyšlení nad výroky tří aktérů filmu týkajících se dezinformací. Na konci aktivity jsou tak žáci seznámeni se základními odpověďmi na otázku, **proč jsou dezinformace problém.**

CO DOKÁŽE LEŽ?

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv/co-dokaze-lez

CÍLE PRVNÍ VYUČOVACÍ HODINY:

Žáci:

- na základě příkladů dezinformačních kauz si uvědomují, proč jsou dezinformace problematické a jak se jich toto téma týká
- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace a vlastní citlivost k projevům manipulace
- se seznamují se základy fungování české dezinformační scény, jejími motivacemi a jejím napojením na Rusko

FAKTA, NEBO NÁZORY?

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k tomu, aby porovnali základní zásady novinářské práce s fungováním takzvaných dezinformačních webů. Žáci ve skupinách debatují o třech citátech a přitom se zamýšlejí nad tím, jaké informace by zpravodajské weby měly přinášet, jak posuzovat jejich důvěryhodnost a zda je důležité znát autory mediálních sdělení.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- rozumí pojmu *dezinformace* a vědí, proč jsou problematické
- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace a vlastní citlivost k projevům manipulace
- mají povědomí o fungování dezinformační scény působící v České republice

DÉLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST 1, 2 a 3** (od každého listu dvě kopie)
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- papír a psací potřeby
- flipchart/tabule

POSTUP:

1. Na úvod hodiny žákům sdělíme, že se budeme zabývat tématem dezinformací. Termín jím vysvětlíme (dezinformace představují záměrně šířené nepravdivé informace vydávané za fakta) a ptáme se jich: *Proč myslíte, že jsou dezinformace tak problematické? Co mohou způsobit?*
2. Následuje **projekce části filmu od začátku do 19:33.**
3. Po projekci provedeme u žáků reflexi emocí metodou [Jednoho slova](#). Vyzveme je, aby postupně říkali jedno slovo, které nejlépe ilustruje jejich pocit, dojem nebo náladu z filmu. Žáci odpovídají postupně a nejlépe popořadě, aby bylo přehledně vidět, kdo už mluvil. Jednotlivá slova zapisujeme na tabuli, ale nijak nekomentujeme. Můžeme každé slovo při zápisu zopakovat, aby bylo srozumitelné pro všechny. Pokud někdo nechce odpovídat, vrátíme se k němu na konci. Žáci mohou opakovat stejná slova – pak zapisujeme u daného slova čárky jako symbol pro opakování, nicméně žáky pobízíme k nové formulaci či pojmenování dalšího silného pocitu z filmu. Když všichni žáci odpovědí, můžeme je vyzvat k doplnění komentářů k uvedeným slovům. Můžeme se také přímo zeptat na slova, která nás zaujala a která je dobré rozvést.
Poznámka: Využijte [další metody](#) reflexe emocí po filmové projekci.
4. Rozdělíme žáky do šesti skupin – dvěma z nich rozdáme **PRACOVNÍ LIST 1**, dvěma **PRACOVNÍ LIST 2** a dvěma **PRACOVNÍ LIST 3**. Necháme jim přibližně 10 minut na přečtení citátů a vypracování odpovědí.

REFLEXE:

V závěrečné reflexi projdeme se žáky vyplněné **PRACOVNÍ LISTY** a společně diskutujeme nad jejich odpověďmi. Sami můžeme využít odpovědi uvedené v **LISTU PRO VYUČUJÍCÍ**. Vrátime se také k úvodní otázce a ptáme se žáků, jestli se jejich názor na ni nějak změnil: *Proč myslíte, že jsou dezinformace tak problematické? Co mohou způsobit?*

V úplném závěru žákům připomene rozdíl mezi informacemi, dezinformacemi, fakty a názory.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Lekci jsem nabídla žákům 4. ročníku maturitního oboru. Pojem dezinformace dokázali bez problémů definovat. Velkou pozornost věnovali svým emocím z filmu a měli zájem diskutovat o obsahu filmu. Teoreticky věděli, že by měli ověřovat, kdo je autorem sdělení, ale většinou nevěděli konkrétně, jak, a uvědomili si, že spoléhají na „svůj rozum“. Byli překvapeni, že i když je autor uvedený, nemusí být dohledatelný. Na lekci lze navázat dalšími aktivitami – jak a kde hledat autory, jak je ověřovat, jak ověřovat informace.

Aktivita je dobře strukturovaná – krátký brainstorming jako evokace, film + reflexe 1 slovem, pracovní listy. Nejslabším místem byla délka filmu. Nakonec jsme si pustili jen prvním cca 15 minut, abychom stihli další aktivity. Bylo málo času na prezentaci a následnou diskuzi k odpovědím z pracovních listů. Sami říkali, že by uvítali ještě další hodinu a diskutovali o svých dojmech z filmu.

Zina Dvořáková

SOŠ dopravy a cestovního ruchu, Krnov

Přečtěte si citát a motto níže.**Poté odpovězte na otázky pod nimi. Svě odpovědi rozvedte.**

Ondřej Geršl, provozovatel webu AC24.cz, popisuje, jak autoři webu přistupují k článkům, které publikují:

„My autenticitu toho článku zachováme a necháme mu volný prostor. Revidovat to nebudeme, ani jsme to nikdy nedělali. Potom to může vyvolat rozpaky, ale věříme, že čtenář je inteligentní, aby si vytvořil názor sám.“

Motto webu: Nezávislé zpravodajství z celého světa aneb Co se jinde nedozvíte.

1. Ondřej Geršl mluvil o tom, že spolupracují s českými i zahraničními autory, kteří jim posílají články. Proč by redakce AC24.cz měla, nebo neměla ověřovat informace, které na webu publikuje?

2. Co pro vás znamená, když je pod článkem podepsána konkrétní osoba? Jak vnímáte, když pod článkem není podepsán nikdo?

3. Jakou má provozovatel webu zodpovědnost za zprávy, které jsou na jeho webu publikovány?

4. Jaký je rozdíl mezi názory a fakty?

**Přečtěte si citát a motto níže.
Poté odpovězte na otázky pod nimi. Své odpovědi rozvedte.**

Sabina Slonková, investigativní novinářka

„Většina lidí, kteří konzumují zprávy na webu, je prostě konzumují tak, jak leží, nerozlišují důvěryhodnost a serióznost.“

1. Jsou všechny zprávy na webu důvěryhodné stejně? Pokud ne, jak poznáte ty nedůvěryhodné?

1. Když si nejste jisti, jestli je nějaká informace na webu pravdivá, jak byste ji ověřili?

1. Jak by vás mohla poškodit konzumace nekvalitních zpráv? Vymyslete 3 konkrétní nepravdivé zprávy, s nimiž byste se mohli setkat, a ke každé z nich přiřaďte konkrétní negativní dopad na váš život, který by tyto informace mohly mít, pokud byste jim věřili.

1. Jak často ověřujete vy sami důvěryhodnost zdrojů? V jakých situacích je neověřujete?

Přečtěte si citát a motto níže.**Poté odpovězte na otázky pod nimi. Svě odpovědi rozvedte.**

Peter Pomerantsev, novinář britsko-ruského původu

„Nezáleží na tom, jaký příběh použijete, hlavně, že vypustíte dostatek dezinformací na to, aby se pak lidé nebyli schopni rozhodnout. Protože v mlze jste ztraceni a nevíte kudy kam.“

1. ouhlasíte, nebo nesouhlasíte s Pomerantsevovým tvrzením? Proč?

1. Když získáváte z různých médií protichůdné informace, jak na to reagujete? Napadá vás příklad nějaké události, o které se objevovalo na internetu mnoho navzájem si protiřečících teorií?

1. Podle čeho se rozhodujete, zda je nějaká informace na internetu důvěryhodná?

1. JNakolik jsou podle vás dezinformace (tedy záměrně šířené nepravdivé informace) společenským problémem?

Návrh odpovědí na otázky k citátům

Citát 1:

1. Jaký je rozdíl mezi názory a fakty?

Názory vyjadřují subjektivní pohled autora a často vyslovují hodnotící soudy (např. někdo je zlý, nějaká politika je dobrá). Hodnotící soudy se samy o sobě nedají ověřit, dají se ověřit jen argumenty, kterými je mluvčí zdůvodňuje (např. tato politika je dobrá, protože zapříčinila nárůst HDP – můžeme ověřit, zda HDP skutečně narostl, a prozkoumat, do jaké míry se na tom podílela zmíněná politika). Pro někoho jiného mohou být však kritéria toho, co znamená dobrá politika, odlišná. Tvrzení „Tato politika je dobrá“ nelze tedy objektivně vyhodnotit jako pravda, nebo nepravda.

Fakta jsou výroky, které se dají ověřit nebo změřit (např. parlamentní volby se konaly 2. února, v České republice je průměrný věk 76 let). Tato tvrzení se dají většinou rozdělit do kategorií pravda a nepravda. Procesu ověřování faktů se říká fact checking, v České republice se jím zabývá například Demagog.cz.

2. Ondřej Geršl mluvil o tom, že spolupracují s českými i zahraničními autory, kteří jim posílají články. Proč by redakce AC24.cz měla, nebo neměla ověřovat informace, které na webu publikuje?

Ověřování informací je jedním ze základních standardů profesionální novinářské práce. V etických kodexech novinářů (např. v Syndikátu novinářů České republiky) je stanoven požadavek podávat čtenářům přesné a pravdivé informace. Ověřování informací z hlediska jejich faktické správnosti není cenzura.

3. Co pro vás znamená, když je pod článkem podepsána konkrétní osoba? Jak vnímáte, když pod článkem není podepsán nikdo?

Pokud nevíme, kdo text napsal, je to důvod k ostražitosti. Nemůžeme pak zhodnotit kvalifikaci autora a jeho záměr. Transparentnost je fér směrem ke čtenáři.

4. Jakou má provozovatel webu zodpovědnost za zprávy, které jsou na jeho webu publikovány?

Svoboda projevu má svá omezení daná zákonem (nezákonné je např. šířit nepravdivé zprávy nebo podněcovat nenávist vůči menšinám). Tyto zákony platí na internetu stejně jako mimo něj. Pokud je obsah na webu v rozporu se zákony, provozovatel webu za to tedy nese zodpovědnost.

Citát 2:

1. Jsou všechny zprávy na webu důvěryhodné stejně? Pokud ne, jak poznáte ty nedůvěryhodné?

Všechna mediální sdělení na internetu nejsou stejně důvěryhodná. Některá citují údaje a data, která nejsou podložena žádnými zdroji, některá jsou vytržena z kontextu ve snaze účelově čtenářem manipulovat, některá obsahují lži. Pro posuzování důvěryhodnosti mediálních sdělení doporučujeme nástroj 5 klíčových otázek, který vede ke zvážení formy i obsahu sdělení.

2. Když si nejste jisti, jestli je nějaká informace na webu pravdivá, jak byste ji ověřili?

Zkuste dané mediální sdělení zanalyzovat pomocí již zmíněného konceptu 5 klíčových otázek. Porovnejte také, zda a případně jak o události píšou jiná média. Pokud se autor v článku odkazuje na nějaký zdroj, zkuste daný údaj vyhledat a ověřit u primárního zdroje informace.

- 3. Jak by vás mohla poškodit konzumace nekvalitních zpráv? Vymyslete 3 konkrétní nepravdivé zprávy, s nimiž byste se mohli setkat, a ke každé z nich přiřaďte konkrétní negativní dopad na váš život, který by tyto informace mohly mít, pokud byste jim věřili.**
Odpovědi se odvíjejí od nepravdivých zpráv, které žáci vybrali. Nepravdivé zprávy mohou mít mnoho vážných dopadů. Například na zdraví (přípravky, které slibují okamžité hubnutí bez námahy, a další „zázraky“), na vztahy s ostatními lidmi (různé pomluky) nebo obecně na jakákoli osobní rozhodnutí (volba školy, nákup různých produktů apod.).
- 4. Jak často ověřujete důvěryhodnost zdrojů vy? V jakých situacích je neověřujete?**
Odpověď je individuální. Každý konzument se chová v prostředí médií jinak. Ovlivňuje jej mnoho faktorů, například to, kolik času může sdělení věnovat, jeho vnitřní motivace analyzovat důvěryhodnost sdělení a míra osvojení potřebných kriticko-analytických dovedností.

3. Podle čeho se rozhodujete, zda je nějaká informace na internetu důvěryhodná?

Každý má svá vlastní měřítka. Za Jeden svět na školách doporučujeme koncept 5 klíčových otázek, který vede ke zvážení formy i obsahu sdělení a který lze aplikovat na jakékoli mediální sdělení.

4. Nakolik jsou podle vás dezinformace (tedy záměrně šířené nepravdivé informace) společenským problémem?

Odpověď je individuální. Jisté však je, že české státní orgány dezinformace za bezpečnostní riziko považují. Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS) zmiňuje ohrožení dezinformacemi a informační válkou ve svých výročních zprávách. V roce 2017 vzniklo pod Ministerstvem vnitra Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám, které dezinformace monitoruje a ty, které považuje za závažné, také vyvrací.

Citát 3:

- 1. Souhlasíte, nebo nesouhlasíte s Pomerantsevovým tvrzením? Proč?**
Každá odpověď, která je podložena argumenty, je legitimní. Odborníci se nicméně shodují na tom, že vyvolání zdání, že pravdu nelze zjistit, je jedna z nejčastějších taktik, jak dovést lidi k apatii a snadnější manipulovatelnosti.
- 2. Když získáváte z různých médií protichůdné informace, jak na to reagujete? Napadá vás příklad nějaké události, o které se objevovalo na internetu mnoho navzájem si protiřečících teorií?**
Mnoho protiřečících si teorií kolovalo na internetu například o sestřelení letadla MH-17. Doporučujeme informační text k audiovizuální lekci s názvem Svět podle Russia Today.

DALŠÍ DOPORUČENÉ LEKCE A AKTIVITY

Odpověď na otázku **Proč jsou dezinformace problém?** mohou žáci najít i ve dvou dalších lekcích, které jsou zároveň **vhodné i pro nižší ročníky**. Lekce **O médiích: Ve světě fake news** žáky provede historií dezinformací, které lidstvu ztěžují život od nepaměti. V lekcí **Mediální ring 2 – Dezinformace** se pak žáci mj. dozví, proč dezinformace považují za problém jak jejich vrstevníci, tak i zkušení novináři.

O MÉDIÍCH: VE SVĚTĚ FAKE NEWS

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 11+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-ve-svete-fake-news

MEDIÁLNÍ RING 2 – DEZINFORMACE

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 12+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv/ring-dezinformace

2. VYUČOVACÍ HODINA JAK POZNAT A ANALYZOVAT DEZINFORMACE?

Jakmile se žáci seznámí s důvody, proč se vlastně dezinformacemi zabývají, musí je umět také poznat. Velmi jednoduchý nástroj, který mohou za každé situace využít, představuje metodika **5 klíčových otázek (Kdo? Co? Komu? Jak? Proč?)**. Ty si mohou položit pokaždé, když chtějí ověřit důvěryhodnost nějakého mediálního sdělení. Tato kritičnost je důležitá, nesmí nicméně směřovat do pastí absolutní nedůvěry ke všemu a ke všem. Některá mediální sdělení obsahují kvalitní informace a důvěru si zaslouží. Odpovědi na **5 klíčových otázek** nám pomohou tato sdělení rozpoznat.

S klíčovými otázkami žáky seznámí youtuber Kovy v pětidílné sérii lekcí **Kovyho mediálního ring**. Metodiku si následně vyzkouší v praxi s pomocí aktivity **Věřit nevěřit**, v níž si vyzkouší analyzovat různé typy mediálních sdělení, s nimiž se setkávají zejména na sociálních sítích.

Metodika 5 klíčových otázek:

1. KDO?

Kdo je autorem nebo tvůrcem sdělení? Jaké informace lze o autorovi nebo tvůrci sdělení dohledat? Kdo má kontrolu nad vznikem a šířením sdělení?

2. CO?

Co je obsahem sdělení? Jaké názory či hodnoty jsou ve sdělení přítomny? Jsou ve sdělení uvedené zdroje a jak se dají obsažené informace ověřit? Jaké informace či vyjádření nejsou ve sdělení zahrnuty?

3. KOMU?

Jaké cílové skupině je sdělení určeno? Jakým způsobem se sdělení k příjemcům dostává a jak se případně dále šíří? Jak může sdělení ovlivnit názory, postoje a chování příjemců?

4. JAK?

Jaký je jazyk a audiovizuální forma sdělení a proč? Jaké emoce může sdělení v příjemcích vyvolat a proč?

5. PROČ?

Proč bylo sdělení vytvořeno? Kdo má ze sdělení prospěch či užitek?

KOVYHO MEDIÁLNÍ RING: KDO

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 12+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv/kovy1

CÍLE DRUHÉ VYUČOVACÍ HODINY:

Žáci:

- znají metodiku 5 klíčových otázek a chápou důležitost a smysl každé z otázek
- vědí, jak za pomoci metody 5 klíčových otázek analyzovat různé typy mediálních sdělení
- umí si ověřovat informace a dohledávat si další podrobnosti

VĚŘIT NEVĚŘIT

ANOTACE:

Žáci se v aktivitě seznamují s metodou 5 klíčových otázek sloužící k ověření důvěryhodnosti všech možných typů mediálních sdělení. Metodu si vyzkouší hlavně v praxi, a to při analýze jednoho ze dvou dezinformačních příspěvků ze sociálních sítí. V závěrečné reflexi žáci diskutují o tom, jak přistupovat k obsahu, se kterým se (většinou) denně setkávají na sociálních sítích a v dalších médiích, a připomínají si důležitost ověřování informací z dalších zdrojů.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazykové vzdělávání a komunikace, člověk a společnost, informační a komunikační technologie

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, informatické vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), MV

OV: OVDS, ČDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, digitální

OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, digitální

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s metodou 5 klíčových otázek a vědí, jak ji využít k ověření důvěryhodnosti mediálních sdělení
- vyzkouší si analyzovat dezinformační příspěvek ze sociálních sítí
- diskutují o důvěryhodnosti obsahu na sociálních sítích

DĚLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- flipchart/tabule
- psací potřeby
- zařízení s přístupem na internet do každé skupiny (volitelné)
- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
- **MATERIÁL 1, 2**
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**

POSTUP:

1. Na úvod se ptáme žáků: *Jak moc přemýšlíte nad tím, jestli je obsah, který konzumujete na sociálních sítích, pravdivý? Pokud ano, jak nepravdivé příspěvky poznáte?*
2. Následuje projekce **videa**. **Poznámka:** *Doporučujeme pustit první video ze série Kovyho mediální ring nazvané KDO?, které aspoň částečně pokrývá všech 5 klíčových otázek, je však možné pustit i jiné video ze série.*

3. Po projekci se ptáme žáků, jak porozuměli koncepci 5 klíčových otázek, proč je užitečná, a ještě jednou s nimi všechny otázky projdeme.
4. Sdělíme žákům, že si nyní vyzkouší využití 5 klíčových otázek v praxi, a to na analýze jednoho ze tří mediálních sdělení, s jakými se mohou potkat na sociálních sítích. Následně žáky rozdělíme do skupin a každé rozdáme **MATERIÁL 1 a 2 s různými příklady příspěvků a PRACOVNÍ LIST** s 5 klíčovými otázkami. Na jeho vyplnění a analyzování jednoho ze tří příspěvků dáme každé skupině přibližně 10 minut. Postupně jednotlivé skupiny obcházíme, a pokud mají žáci s analýzou některého mediálního sdělení problémy, zkusíme je navést správným směrem. K tomu můžeme využít i **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**, který obsahuje odpovědi na všech 5 klíčových otázek ke každému sdělení. **Poznámka:** *Formulování plnohodnotné odpovědi na první otázku KDO? vyžaduje přístup k internetu. Pokud nechceme, aby žáci během hodiny používali mobilní telefony, můžeme jim říci, ať se soustředí převážně na ostatní otázky, a odpověď jim sdělit až poté, co úkol dokončí.*
5. Když skupiny dokončí analýzy mediálních sdělení, promítneme je na tabuli, aby všichni žáci věděli, o kterém je zrovna řeč. Poté necháme podle zbývajících času jednotlivé skupiny postupně odprezentovat, k jakým závěrům ohledně důvěryhodnosti a pravdivosti příspěvků došli. Na závěr doplníme nejdůležitější dezinformační prvky příspěvků, které v analýze nezazněly, k čemuž můžeme využít **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**.

REFLEXE:

V závěrečné reflexi se žáky diskutujeme o tom, jak je důležité ověřovat si důvěryhodnost a pravdivost obsahu, který v mnoha případech denně konzumujeme na sociálních sítích nebo v médiích.

Vrátíme se k 5 klíčovým otázkám a připomeneme relevanci každé z nich. Zároveň žákům vysvětlíme, že metodu 5 klíčových otázek mohou využít k ověření důvěryhodnosti jakéhokoliv typu mediálního sdělení – od příspěvků na sociálních sítích přes videa, reels (krátká videa) a podcasty až po články a reportáže v „klasických“ médiích (zpravodajské portály, noviny, televize, rádio).

V diskuzi by zároveň mělo zaznít, že není nutné být vůči mediálním sdělením předem nedůvěřivý, nicméně je důležité být obezřetný, zachovávat si určitý odstup a být si vědom toho, že zkratkovitá vyjádření na sociálních sítích často nejsou schopna zcela postihnout realitu. Nakonec žákům připomeneme, že je důležité si všechny relevantní informace ověřovat z dalších zdrojů, např. z veřejnoprávních médií.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Testoval jsem s deváťáky v rámci společenskovedního semináře. Po videu jsme si společně projeli koncepci pěti klíčových otázek a pak jsme se vrhli na skupinovou práci. Musím říct, že plánovaných 10 minut na analýzu příspěvku žákům zdaleka nestačilo – dostali jsme se přes 20 minut. Bylo potřeba pendlovat mezi skupinami a podněcovat různé možnosti a myšlenky, k nimž by mohli žáci dospět. Následné prezentování skupin jsme proto pojali tak, že jsem žáky vyzval, aby nečetli každou odpověď na každou otázku, ale aby výsledky své práce zestručnili, zobecnili a vyjádřili vlastními slovy. To fungovalo skvěle.

V závěrečné reflexi jsme diskutovali o tom, proč je vhodné metodu pěti klíčových otázek používat, ačkoli to neznamená, že u každé informace, která se k nim dostane, musí otrocky přežvýkávat všech pět odpovědí. Aktivita se mi velmi líbila. Myslím, že žákům také – rozhodně jim udělalo radost, že vše zvládli, ačkoliv se na začátku obávali složitosti úkolu. Následně jsme metodu pěti klíčových otázek využili k analýze konspiračních teorií o kauze Diddy, což je velmi zaujalo a potěšilo. Podařilo se tím propojit metodu s něčím, co znají a zajímá je.

Roman Vaněk

ZŠ Dany a Emila Zátopkových, Třinec

Důkladně si prohlédněte obsah příspěvku ze sociálních sítí, který jste obdrželi. Následně se pokuste zodpovědět 5 klíčových otázek a podotázek, které vám pomohou udělat si závěr, zda je rozumné informacím uvedeným v příspěvku plně důvěřovat. Připravte si poznámky ke každé otázce, abyste mohli odpovědi následně prezentovat třídě.

1. Kdo je autorem nebo tvůrcem příspěvku? Jaké informace lze o autorovi nebo tvůrci příspěvku dohledat? Kdo má kontrolu nad vznikem a šířením příspěvku?

2. Co? Co je obsahem příspěvku? Jaké názory či hodnoty jsou v příspěvku přítomny? Jsou v příspěvku uvedené zdroje a jak se dají obsažené informace ověřit? Jaké informace či vyjádření nejsou v příspěvku zahrnuty?

3. Komu? Jaké cílové skupině je příspěvek určen? Jakým způsobem se příspěvek k příjemcům dostává a jak se případně dále šíří? Jak může sdělení ovlivnit názory, postoje a chování příjemců?

4. Jak se příspěvek snaží upoutat pozornost? Jaký je používán jazyk? Jak působí obrázky v příspěvku? Jaké pocity toto vše může ve čtenáři vyvolat?

5. Proč byl podle vás příspěvek vytvořen? Kdo myslíte, že z něj může mít prospěch?

6. Konečný verdikt: Jak na vás příspěvek celkově působí?

Příspěvek 1:

Příspěvek 2:

Analýza příspěvku č. 1

Kdo? Kdo je autorem nebo tvůrcem sdělení?

Jaké informace lze o autorovi nebo tvůrci sdělení dohledat? Kdo má kontrolu nad vznikem a šířením sdělení?

Příspěvek, který obsahuje mem (obrázek s textem), publikoval Michal Malý, což je relativně časté jméno, a mohlo by tak teoreticky jít takřka o kohokoliv. Po zadání hashtagu #MichalMalý uvedeného v příspěvku do facebookového vyhledávače je však možné dohledat konkrétní profil na Facebooku, z něhož lze vyčíst, že se jedná o člena politické strany Trikolora. Po zadání jeho jména do vyhledávače lze zjistit, že se jedná o kontroverzního podnikatele spojeného s nekalými obchodními praktikami firmy TopInternet, kterou vlastní. Na svém profilu sdílí i další dezinformační obsah. Nelze nicméně jednoznačně určit, zda autorem „memu“ je sám Malý. Příspěvek je šířen prostřednictvím sociální sítě Facebook, vlastněné společností Meta Platforms amerického miliardáře Marka Zuckerberga. Ani Facebook však nemá absolutní kontrolu nad šířením memu, neboť může být velmi snadno šířen dál i po zablokování původního příspěvku.

Co? Co je obsahem sdělení? Jaké názory či hodnoty jsou ve sdělení přítomny? Jsou ve sdělení uvedené zdroje a jak se dají obsažené informace ověřit? Jaké informace či vyjádření nejsou ve sdělení zahrnuty?

Obsahem memu je obrázek malého dítěte a věta *Zabila mě kulka, na kterou jste se ČEŠI složili*. Mem

tak navozuje pocit, že se Češi podíleli na vraždě nevinného malého dítěte, které bylo vzhledem k dobovému kontextu pravděpodobně zabito českou nábojnicí vystřelenou ukrajinskými vojáky v rámci války, kterou Rusko proti Ukrajině už od roku 2014 vede. Česko proto na její obranu posílá munici, která je financována buď ze soukromých sbírek, na něž se Češi skládají, nebo pochází od státu, který ji v minulosti nakoupil z financí vybraných na daních od českých občanů a firem.

Tvrzení je však silně manipulativní a dezinformační. V první řadě nikde není uvedené žádné jméno dítěte a není téměř žádný způsob, jak identifikovat, o koho jde, jestli skutečně zemřelo nebo ne, jakým způsobem a kdo byl za jeho úmrtí zodpovědný. Zadáním popisu fotky *Face of Little Boy Emerging from Darkness* do vyhledávače nebo využitím funkce zpětného vyhledávání obrázku po pravém kliknutí myši na něj však můžeme zjistit, že se jedná o ilustrační fotografii pocházející z fotobanky, která byla použita u řady článků. V současné době je snadné podobný obrázek vytvořit i pomocí AI. Nikde tedy není předložený důkaz, že by munice financovaná Čechy zabila dítě na obrázku či kterékoli jiné dítě.

Tvrzení navíc opomíjí fakt, že za válku, v jejímž důsledku mělo dítě dle příspěvku údajně zemřít, je kompletně zodpovědné Rusko, nikoliv Češi nebo Ukrajinci. Tím pádem je Rusko primárním viníkem všech obětí zemřelých v důsledku ruské agrese proti Ukrajině. V neposlední řadě se celá válka vede převážně na ukrajinském území a v drtivé většině umírají ukrajinští civilisté rukou ruské armády.

Komu? Jaké cílové skupině je sdělení určeno? Jakým způsobem se sdělení k příjemcům dostává a jak se případně dále šíří? Jak může sdělení ovlivnit názory, postoje a chování příjemců?

Příspěvek byl publikován na facebookovém profilu Michala Malého, který byl v době publikování veřejný. Na prvním místě byl pravděpodobně určen jeho přátelům a sledujícím, zejména pak těm, kteří zastávají podobné názory a politické postoje, tedy že by Česko nemělo posílat Ukrajině zbraně. Pokud se však bavíme o samotném memu, není jasné, kdo je jeho autorem, kde všude a kolikrát byl

předtím nebo poté sdílen, a tím pádem na koho cílil na prvním místě. Vzhledem k jeho obsahu je však možné vyvodit, že měl přesvědčit nebo utvrdit v názorech co nejvíce lidí, kteří mezinárodní dění buď vůbec nesledují nebo zastávají proruské postoje, aby byli proti vojenské podpoře Ukrajiny.

Jak? Jaký je jazyk a audiovizuální forma sdělení a proč? Jaké emoce může sdělení v příjemcích vyvolat a proč?

Sdělení je komunikováno formou krátké věty (používající jednoduchá slova) a obrázku, a je proto velmi snadné jej vstřebat a pochopit. Věta je nicméně napsána krkolomně a chybí interpunkční znaménko, které by oddělilo slovo Češi od zbytku věty, což ubírá obsahu důvěryhodnost a serióznost. Mem je vytvořen tak, aby na prvním místě vyvolal prudké negativní emoce, které překryjí veškeré další nedostatky a přesvědčí člověka o komunikovaném obsahu (Češi způsobili smrt nevinného dítěte). To se mu daří zejména za pomoci obrázku malého dítěte, který okamžitě upoutá pozornost a v kombinaci s černou barvou (budící dojem, že dítě je po smrti) a textem má velký potenciál vyvolat např. vztek, lítost, frustraci či pocit viny. Tyto negativní emoce mohou navíc v člověku podnítit nutkání k nějaké akci, aby došlo k jejich utlumení, což se může projevit například sdílením memu dalším lidem. Jednoduchý vzkaz šířený skrz mem se tak snadno stane virálním.

Proč? Proč bylo sdělení vytvořeno? Kdo z něj má prospěch či užitek?

Cílem příspěvku nebo memu samotného je přesvědčit co největší množství lidí o tom, že Ukrajině by neměly být posílány žádné zbraně a munice (zejména ze strany ČR), neboť to vede k úmrtí nevinných dětí a civilistů obecně. Spíše podvědomě se mem snaží přesvědčit i o tom, že by mělo dojít k ukončení konfliktu, neboť jeho prodlužování povede k úmrtím dalších civilistů. Sdělení tak zcela jednoznačně nahrává Rusku a jeho zájmům, neboť zastavení dodávek zbraní pouze posílí ruské válečné cíle. Samotný konflikt může být ukončen okamžitě, pokud se Rusko stáhne z ukrajinského území, které dle mezinárodního práva zahrnuje i Krym, a ukončí tak svou agresi započatou už v roce 2014. Ze šíření

sdělení má ale prospěch i samotný Malý, který kvůli popularitě příspěvku může získat nové podporovatele a sledující, kteří mu mohou např. dát hlas ve volbách. Z popularity příspěvku těží i Meta, neboť se zobrazuje velkému množství uživatelů Facebooku, kteří s ním interagují, a Meta tak prodá více inzerce.

Zdroj příspěvku

<https://www.facebook.com/mich.maly>

Relevantní odkazy k výše uvedené analýze:

Nová akvizice Trikolóry Michal Malý a jeho podvodný registr

<https://manipulatori.cz/nova-akvizice-trikolory-michal-maly-a-jeho-podvodny-registr/>

Sítěmi se šíří další lež. Tvář smutného chlapce je z fotobanky a citát vylhaný

https://www.denik.cz/z_domova/dalsi-lez-na-internetu-zabila-me-kulka-fotografie-fotobanka-2013-trikolora.html

Altphotos fotobanka – Free Photo: Face of Little Boy Emerging from Darkness

<https://altphotos.com/photo/face-of-little-boy-emerging-from-darkness-1445/>

Analýza příspěvku č. 2

Kdo? Kdo je autorem nebo tvůrcem sdělení? Jaké informace lze o autorovi nebo tvůrci sdělení dohledat? Kdo má kontrolu nad vznikem a šířením sdělení?

Autorem sdělení je telegramový účet CZ24.NEWS, který spadá pod stejnojmenný dezinformační server. Ten nikde neuvádí, kdo web provozuje ani kdo jej vlastní, a pouze zmiňuje, že jeho redaktoři se nacházejí v Londýně, Moskvě, Torontu a Shanghai, což se ale nedá nijak ověřit. Nelze tak ani zjistit, kdo spravuje uvedený telegramový účet, který má více než 30 000 sledujících. Určitou kontrolu nad šířením sdělení má Telegram, který ale moderuje obsah jen minimálně, a existuje tedy nízká pravděpodobnost jeho smazání. I z důvodu nedostatečné kontroly obsahu Telegramu byl roce 2024 ve Francii zatčen a obviněn jeho majitel Pavel Durov, který byl mj. obviněn z napomáhání šíření extremistického obsahu. Obsah tak snadno může být šířen dál, k čemuž ostatně vybízí i příspěvek.

Co? Co je obsahem sdělení? Jaké názory či hodnoty jsou ve sdělení přítomny? Jsou ve sdělení uvedené zdroje a jak se dají obsažené informace ověřit? Jaké informace či vyjádření nejsou ve sdělení zahrnuty?

Příspěvek se skládá z krátkého textu a obrázku, který má znázornit obrovské davy lidí (migrantů), pravděpodobně se vylodujících z přeplněné lodi a shromažďujících se na pevnině. Ta má vzhledem

k obsahu textu s nejvyšší pravděpodobností představovat Evropu či přímo Německo, proti němuž mají být migranti použiti jako zbraň v údajné válce v zájmu zrušení německé kultury. Text nicméně neuvádí, kdo konkrétně má být zodpovědný za „použití“ těchto migrantů, respektive užívá třetí osobu množného čísla („používají“). Tou může být míněna Evropská unie, jež je uvedena na začátku zprávy spolu se svou vlajkou, nebo jakási blíže neurčená „všemocná“ entita, která bývá často uváděna v konspiračních teoriích jako viník negativního dění ve světě (vátky, přírodní katastrofy). Samotný obrázek vznikl v roce 1991 při vylodění albánských imigrantů v Itálii a bývá opakovaně používán dezinformační scénou v mediálních příspěvcích k navození hrozby bez uvedení kontextu, kdy fotka vznikla. To se dá ověřit i zadáním klíčových slov *lod' Vlora, albánští uprchlíci* do internetového vyhledávače. Stejně jako v předchozích případech však příspěvek skutečný kontext fotky neuvádí.

Celé sdělení představuje součást dlouhodobého dezinformačního narativu objevujícího se od migrační krize v letech 2015–2016. Ten staví jakoukoliv migraci lidí pocházejících zejména ze zemí tzv. globálního jihu (např. Blízký východ, Afrika, Latinská Amerika), ale i např. Ukrajiny do negativního světla a výrazně zveličuje hrozbu, kterou může pro země EU, případně pro Spojené státy či tzv. západní civilizaci představovat. Přestože se s migrací pojí neopominutelné problémy, tento narativ je výrazně zveličuje a opomíjí výhody, které může migrace přinést, a objektivní důvody, proč k ní dochází. Příspěvek tak záměrně rozporuje fakt, že řada migrantů skutečně přichází do Evropy z velmi nuzných podmínek, mnohdy ze zemí zničených válkou, a jejich cílem je přežít a zajistit si bezpečné živobytí, nikoliv zrušit německou kulturu.

O destabilizaci Evropy pomocí migrace se snaží Rusko a Bělorusko, a to od roku 2021, kdy obě země začaly transportovat obyvatele ze zemí Blízkého východu na běloruskou hranici s Polskem a baltskými zeměmi ve snaze poslat je do zemí EU. Manipulativní je pak příspěvek i svou snahou vyvolat za pomoci textu a obrázku zdání, že

odkazuje na nějakou nedávno proběhlou či probíhající událost. Neodkazuje přitom na žádný článek, který by mohl toto vyznění příspěvku podepřít nebo uvést na pravou míru, neboť ani na webu CZ24.NEWS není žádný takový článek uveden.

Komu? Jaké cílové skupině je sdělení určeno? Jakým způsobem se sdělení k příjemcům dostává a jak se případně dále šíří? Jak může sdělení ovlivnit názory, postoje a chování příjemců?

Příspěvek byl publikován na telegramovém kanálu CZ24.NEWS a je tak na prvním místě určen jeho sledujícím. Ti pravděpodobně sdílejí podobné postoje a názory a staví se vyhraněně proti migraci a Evropské unii jako údajné zbraně proti Evropě, Německu a jeho kultuře v podobě armád migrantů. Vzhledem k dezinformačnímu obsahu, který server CZ24.NEWS a jeho telegramový kanál šíří, mohou zároveň zastávat alternativní pohled na světové dění, který se snaží ve veřejném prostoru prosadit např. Rusko. Obsah příspěvku je tak pravděpodobně utvrdí v jejich dosavadních názorech. Samotný příspěvek vybízí k dalšímu sdělení, a je tedy rozhodně určen širšímu spektru lidí – nejen na Telegramu, ale i na dalších sociálních sítích, neboť je vzhledem k jednoduché formě (obrázek a krátký text) snadno šířitelný. Mohou se tak k němu dostat i lidé, kteří světové dění vůbec nesledují, a příspěvek v nich může vyvolat strach, hněv či nenávist vůči migrantům a jejich kultuře (a náboženství), kvůli nimž má být „zrušena“ německá, případně další kultury.

Jak? Jaký je jazyk a audiovizuální forma sdělení a proč? Jaké emoce může sdělení v příjemcích vyvolat a proč?

Obsah příspěvku je komunikován formou krátkého sdělení a obrázku, a je proto relativně snadné jej pochopit, jakkoliv na první pohled nemusí být z obrázku jasné, co je na něm vyobrazené, a je nutné si přečíst samotný text. Ten je uvozen vlajkou Evropské unie a její zkratkou EU a následnou dvojtečkou, čímž se jí autor příspěvku pravděpodobně snaží přičíst zodpovědnost za činy popisované ve zbytku textu, využívajícího emočně nabitá slova jako zbraně, válka nebo armády, která mají v příjemci vyvolat strach, případně

hněv a nenávist namířenou jak proti migrantům pojmenovaným právě pomocí těchto slov, tak proti EU, která je s jejich příchodem implicitně spojována.

Tyto pocity pak mají posílit i činy, s nimiž jsou migranti spojováni (destabilizace Evropy a Německa a zrušení německé kultury), nebo rozpor mezi jejich veřejným vyobrazením (chudáci) a údajnou realitou (armáda). Věty popisující hrozbu, kterou mají migranti dle textu představovat, jsou navíc zakončeny vykřičníky, aby na sdělení daly důraz. Význam a emocionální dopad vět dokresluje obrázek, vyobrazující migranty jako téměř jednolitou masu, která se sotva vejde jak na břeh, tak na obrovskou loď. Dav tak skutečně může připomínat jakousi armádu, která má být použita jako zbraň.

Proč? Proč bylo sdělení vytvořeno? Kdo z něj má prospěch či užitek?

Příspěvek má za cíl přesvědčit čtenáře, že migrace a migranti představují pro evropské země nebezpečnou hrozbu, proti které je třeba se postavit a zamezit jejich příchodu zejména do České republiky, neboť příspěvek je kvůli jazyku určen českým čtenářům. Naznačením, že je za jejich příchod zodpovědná Evropská unie, se pak příspěvek snaží postavit čtenáře i proti ní. Z příspěvku mohou profitovat lidé stojící za serverem a telegramovým kanálem CZ24, kteří mohou získat nové sledující a podporovatele a stejně jako samotný Telegram i část příjmů z reklamy, pokud je na kanále umístěná. Těžit může z příspěvku i Rusko, neboť pomáhá zakrýt jeho vlastní snahu destabilizovat EU a zároveň může vyvolat nepokoje a spory mezi veřejností a odklonit ji od řešení ruské agrese proti Ukrajině. Prospěch příspěvek může přinést i populistickým a antisystémovým politikům, kteří slepě brojí proti migraci, ačkoliv ze zemí tzv. globálního jihu je migrace do ČR v podstatě nulová a uprchlíci z Ukrajiny se Česku nejen ekonomicky vyplácí.

Zdroj příspěvku

https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/SM_2023_09b.pdf

Relevantní odkazy k výše uvedené analýze:

Konspiratori.sk – seznam stránek se sporným obsahem

<https://konspiratori.sk/zoznam-stranok>

Výroční zpráva o stavu české dezinformační scény pro rok 2022

<https://europeanvalues.cz/cs/annual-report-on-the-state-of-the-czech-disinformation-scene-for-2022/>

Nelež

<https://www.nelez.cz/>

Von der Leyenová: Rusko a Bělorusko chtějí migraci destabilizovat EU

<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2536919>

Rusko chystá invazi na Ukrajinu. Migranti jsou kouřová clona

<https://www.denik.cz/staty-eu/ukrajina-rusko-belorusko-migranti-20211112.html>

Uprchlíci z Ukrajiny už státu odvádějí více peněz, než odčerpává podpora nejzranitelnějších z nich

<https://www.clovektisni.cz/uprchlici-z-ukrajiny-uz-statu-odvadeji-vice-penez-nez-odcerpava-podpora-nejzranitelnejsich-z-nich-11325gp>

Už jsou tady! Apokalyptické vidiny režiséra Renče. Nezapomeňte na Alzheimerera

<https://hlidacipes.org/uz-jsou-tady-apokalypticke-vidiny-reziseru-rence-nezapomente-na-alzheimeru/>

DALŠÍ DOPORUČENÉ LEKCE A AKTIVITY

Pokud myslíte, že je pro Vaše žáky náročné zvládnout všech **5 klíčových otázek** najednou v jedné lekci, můžete je s nimi projít postupně. **Ke každé klíčové otázce existuje jedna lekce**, v níž Kovy v krátkém videu seznámí žáky s důležitostí dané otázky. Tu si následně v připojené aktivitě prakticky **vyzkouší žáci aplikovat při analýze mediálních sdělení**.

KOVYHO MEDIÁLNÍ RING

DĚLKA VŠECH 5 LEKCÍ: **45 MIN**

VŠECH 5 LEKCÍ NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv/kovy

DOPORUČENÝ VĚK: **12+**

VÝUKOVÉ PLAKÁTY 5 KLÍČOVÝCH OTÁZEK

Ke každé z **5 klíčových otázek** jsme navíc připravili **výukový plakát** vhodný zejména pro mladší žáky, kteří se s metodou 5 klíčových otázek seznamují poprvé. **Součástí každého plakátu je krátké cvičení a otevřená otázka pro evokaci diskuze**.

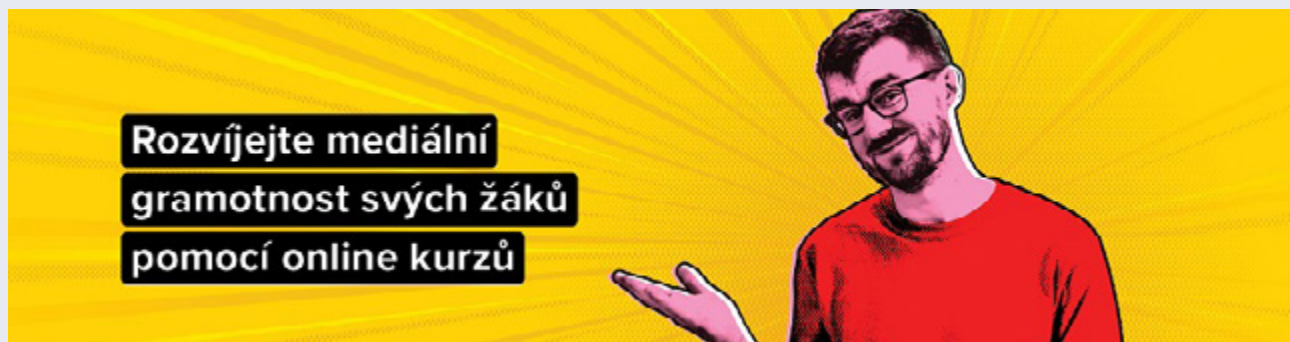
Plakáty najdete zde: jsns.cz/5ko

DALŠÍ ANALÝZY PODLE 5 KLÍČOVÝCH OTÁZEK

Pokud se chcete analýze mediálních sdělení za pomoci 5 klíčových otázek věnovat ještě hlouběji, **podívejte se na další připravené analýzy mediálních sdělení** za pomoci 5 klíčových otázek. **Příklady jsou rozdělené podle obtížnosti** pro žáky 2. stupně základních škol a pro žáky středních škol a zahrnují mj. analýzy podvodných příspěvků, předvolebních billboardů či nenávistného projevu.

Všechny analýzy mediálních sdělení za pomoci 5 klíčových otázek najdete zde:

jsns.cz/mv-analyzy-mediálních-sdělení

ONLINE KURZY MEDIÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ – DEZINFORMACE

S dalšími metodami jak poznat dezinformace se žáci mohou seznámit také v interaktivním online kurzu mediálního vzdělávání **Dezinformace – Jak nenaletět fake news?**, kterým je provede známý youtuber Janek Rubeš.

Kurz naleznete zde: onlinekurzy.jsns.cz

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

3. VYUČOVACÍ HODINA PODOBY DEZINFORMACÍ A PŘEVŘÁCENÁ REALITA

Dezinformace mohou mít mnoho podob a typů – od líbivých lží populistických politiků přes obskurtní konspirační teorie až po státní propagandu známou z autoritářských států nebo minulého režimu. Jedno však mají téměř všechny společné. **Svou lež zpravidla staví na silných emocích a několika málo ověřitelných faktech, které zabalí do působivého příběhu odlišného od reality**, jemuž však cílová skupina (aspoň do určité míry) uvěří.

Pohled na převrácenou realitu masivně konzumovanou denně desítkami milionů lidí nabídne žákům lekce **2022: Ruská informační válka**. V ní se nejprve žáci v pětiminutovém spotu seznámí s pohledem ruských propagandistických kanálů na tehdy připravovanou ruskou invazi na Ukrajinu. Následně si v aktivitě **Jak se válka vypráví** vyzkouší rozklíčovat, jak se Rusko a jeho dezinformační mašinerie snaží za pomoci různých příběhů a memů zkreslit realitu ruské války proti Ukrajině.

2022: RUSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-ruska-informacni-valka

CÍLE TŘETÍ VYUČOVACÍ HODINY:

Žáci:

- vědí, že dezinformace mohou mít různé podoby, a mají zkušenost s jejich analýzou
- uvědomují si, že dezinformace se dobře šíří za pomoci příběhů plných emocí a polopravd
- seznamují se s postupy ruské válečné propagandy, kterou Rusko používá nejen v souvislosti se svou válkou proti Ukrajině

JAK SE VÁLKA VYPRÁVÍ

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k pochopení nástrojů propagandy a způsobů, jakým využívá příběh k manipulaci. Žáci se zároveň seznámí s hlavními narativy (příběhy), které v současné době využívá ruská propaganda v rámci konfliktu na Ukrajině, a s tím, jak je cílí na obyvatele západních zemí.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: občanské, sociální a personální, komunikativní, k učení

OV: občanské kompetence a kulturní povědomí, sociální a personální, komunikativní, k učení

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se naučí analyzovat postupy válečné propagandy
- získají bližší povědomí o nástrojích ruské propagandy
- posílí svou odolnost vůči mediálním manipulacím

DÉLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- flipchart/tabule
- mobilní telefon / tablet / notebook
- přístup k internetu
- **PRACOVNÍ LIST 1–5**
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**

POSTUP:

1. Žáci jsou vyzváni, ať si vezmou psací potřeby a metodou volného psaní (stačí jen v bodech) se krátce vyjádří k otázce: *Co dělá příběh příběhem?*
2. Dobrovolníci přečtou své texty (poznámky) a třída o nich diskutuje. Nakonec žáky nasměrujeme k otázce, proč se využívá příběh v propagandě?
3. Následuje projekce filmu.
4. Po projekci filmu provedeme stručnou reflexi emocí žáků metodou [Jednoho slova](#). Vyzveme žáky, aby se podělili o svůj pocit z filmu jedním slovem. Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat. Vysvětlíme si pojem narativ ve vztahu k propagandě (způsob vyprávění událostí a zobrazování reality), vybudíme žáky k tomu, aby si případně zapsali otázky, které je k filmu napadají, a vrátíme se k nim v závěrečné reflexi aktivity. **Poznámka:** [Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci](#).
5. Žáci se rozdělí do pěti skupin a v každé si vylosují jeden příspěvek či fotografii, které se vztahují k válce na Ukrajině. K fotografiím dostanou i **PRACOVNÍ LIST 1–5** se seznamem dezinformačních narativů, které míří směrem ven z Ruska do západní Evropy (zejména do ČR). Úkolem jednotlivých skupin bude přiřadit fotografii k jednomu z narativů a zkusit zformulovat, co je vlastně cílem tohoto příběhu.
6. Každá skupina pak přečte svůj narativ, sdělí ostatním, k jaké fotce jej přidělili, a o výsledcích se třída společně pobaví.

REFLEXE:

Na konci se vrátíme úvodní otázce, proč se využívají v propagandě příběhy (narativy), směřujeme k odpovědi, že se cílová skupina poté může lépe ztotožnit s myšlenkami, které narativy obsahují a vyvolávají v nich intenzivnější emoce. Bavíme se o tom, jestli se s dezinformačními narativy osobně setkali a jakým způsobem se jim můžeme bránit a jak o nich případně mluvit se svým okolím. Dobrovolníci mohou přečíst své otázky a ve společné diskusi na ně hledáme odpovědi.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Po úvodní evokační aktivitě si žáci velmi vhodně a popisně nasdíleli své zkušenosti, že dobrý příběh je tvořen zajímavou zápletkou, že je pro čtenáře zajímavější, pokud se s příběhem ztotožní. V příběhu také zmiňovali důležitost emocí. Když jsme došli k termínu narativ, zazněla právě slova jako souznění, ztotožnění, vlastní zkušenost a emoce, tedy to, jak narativ pracuje s našimi pocity, jak je využívá ke svému prospěchu. Sami ze své zkušenosti jmenovali proměnu narativu v kontextu migrace od roku 2015 do současnosti. Při reflexi zazněly zajímavé otázky, které se vztahovaly k osobním zkušenostem: *Jak já osobně můžu propagandu ovlivnit? Jak a můžu vůbec někomu silně ideologicky přesvědčenému „otevřít oči“?* Skupinová práce probíhala svižně a funkčně. Studenti dobře přiřadili nabídku dezinformačních narativů k jednotlivým ukázkám, aktivitu jsem zkoušela v plněné třídě, tudíž jsme využili pouze 4 ukázky.

Doporučuji i při práci v celé třídě v časové dotaci 45 minut vybrat 4 ukázky a ponechat 5 narativů z nabídky, protože diskuze, která se pak vedla právě o vhodnosti / jednoznačnosti zvoleného narativu k textu (obrázku), byla rozsáhlá a časově nejnáročnější. V závěrečné reflexi jsme téma vztahovali k našim osobním životům a diskutovali jsme nad otázkou, v čem mohou být podobné narativy hrozbou pro nás samotné a naše nejbližší.

Lucie Bušová
Gymnázium Na Zatlance, Praha

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtěte a prohlédněte. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Ukrajina je fašistický stát

Nedůvěryhodná média

Válečnický Západ

Ukrajínští uprchlíci si neváží naší pomoci

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtěte a prohlédněte. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavít se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Ukrajina je fašistický stát

Nedůvěryhodná média

Válečnický Západ

Ukrajínští uprchlíci si neváží naší pomoci

Svatá slova Alaine Delona, která nepotřebují komentář

Tento svět opustím bez lítosti. Především ale nenávidím tuto dobu, je mi z ní na zvracení. Předluženým USA vládou deprivanti, Ilumináti, židozedeňáci a další spiklenci proti lidstvu. Zkrátka gaunerů. Jediná možnost udržet moc je něco uloupit. Vždyť vše, co USA mají bylo uloupeno. Počínaje územím. A tak USA rozvrátily mnoho zemí a povraždily mnoho nevinných lidí. Dnes je na řadě Evropa. Oslabí Evropu islamizací. Zničit evropské národní státy a evropské národy. Evropské bílé národy nahradit masou prokřížených bastardů. Vyvolat na evropské půdě lokální války a válku s Ruskem. Oslabí Rusko a zmocnit se jeho zdrojů. Tomu napomáhají lokajové v čele EU. Tito krátkozrací politici a poskoci US gaunerů jdou proti vlastním zemím a proti vlastnímu lidu. Pokud se Evropa nevymaní z vlivu US gaunerů, nemá budoucnost.

Alain Delon

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtěte a prohlédněte. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Ukrajina je fašistický stát

Nedůvěryhodná média

Válečnický Západ

Ukrajinstí uprchlíci si neváží naší pomoci

Přidám příběh z Třince z restaurace Relax (taková lepší ale ne přímo nóbl).

Přišli Ukrajinci, sedli a objednali si.

Po jídle se zvedli, že jdou. Tady nastal problém.

Číšnice, zaražená, zastavuje je, že "Kdo bude platit?".

Řekli jí, že jsou hosté, že je vláda pozvala, že to zaplatí stát.

Číšnice zavolala PČR.

"Švestky" přijely a došly k závěru, že je to chyba číšnice, že je neměla obsloužit.

Ukrajinci vysmátí odcházejí a číšnice "škodou" musí zaplatit ze své výplaty.

Hádám, že to dříve či později povede lidi k odmítání obsloužit Ukrajince.

To bude mít 2 efekt. 1. slušní Ukrajinci, kteří u nás žijí už roky budou ostrakizováni a ne svou vinou a 2. vláda začne perzekuovat za "rasismus".

Jako bonus to ukazuje, co je PČR zač a na čí straně je.

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtěte a prohlédněte. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavít se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Ukrajina je fašistický stát

Nedůvěryhodná média

Válečnický Západ

Ukrajínští uprchlíci si neváží naší pomoci

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtete a prohlédnete. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Ukrajina je fašistický stát

Nedůvěryhodná média

Válečnický Západ

Ukrajínští uprchlíci si neváží naší pomoci

Zasedání zelenského summitu v kyjevě 15. března s polským, českým a slovinským premiérem byl fejk vymyšlený ve Varšavě – zasedání se konalo v polském Przemyslu!

Autor: John Helmer, Moskva & Stanislas Balcerac, Varšava

Vrcholná schůzka východoevropských vůdců, kterou 15. března v Kyjevě uspořádal ukrajinský prezident Vladimír Zelenskij, byla vykonstruována polskou vládou, přičemž roli novinářů hráli agenti polských tajných služeb a falešné fotografie schůzky, tiskové konference a cesty vlakem. připravila Zelenského tisková kancelář.

Operace byla navržena Poláky, aby podpořili svou roli při podpoře Ukrajiny, ukrajinských uprchlíků a při obraně Evropy proti Rusku a hledali nové evropské, americké a alianční fondy a vojenské vybavení.

Podle ukrajinských zdrojů měla operace podpořit zdání, že Zelenského režim ovládá Kyjev, a urychlit jejich žádost o přijetí do Evropské unie (EU).

O schůzce informovala anglo-americká média, jak oznámil český premiér Petr Fiala, s „cílem...vyjádřit jednoznačnou podporu Evropské unie Ukrajině a její svobodě a nezávislosti“.

Morawiecki a západní tisk lhali – žádná schůzka v Kyjevě se nekonala. Místo toho se setkání konalo v polském železničním uzlu ve městě Przemysl, 95 kilometrů západně od Lvova (Lvov) a 20 km uvnitř polské hranice s Ukrajinou.

(...) Příspěvek je zkrácený

Celé znění zde:

<https://www.jsns.cz/nove/lekce/2022-ruska-informacni-valka/retezovy-mail-fakeova-cesta-do-kyjeva.pdf>

Ukrajina je fašistický stát

Kontext:

Po zahájení ruské invaze na Ukrajinu se na českých dezinformačních webech a v řetězových e-mailech objevila fotografie, která zobrazuje ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského držícího fotbalový dres s hákovým křížem. Fotografie již předtím kolovala na zahraničních sociálních sítích. Jedná se o fotomontáž. Původní fotografii zveřejnil na svém instagramovém profilu prezident Zelenskyj v červnu 2021 a na dresu je číslo 95, nikoli nacistický symbol. V jiné fotografii šířené na sociálních sítích má údajně Volodymyr Zelenskyj hajlovat, muž na fotografii však není ukrajinský prezident. Narativ, že ukrajinský prezident je nacist, je absurdní i z toho důvodu, že prezident Zelenskyj je Žid a jeho příbuzní zahynuli při holokaustu.

Původní fotografie:

https://www.jsns.cz/nove/lekce/2022-ruska-informacni-valka/zelenskyj_dres_original.jpg

Původní fotografie a fotomontáž:

https://www.jsns.cz/nove/lekce/2022-ruska-informacni-valka/zelenskyj_dres_fotomontaz.png

Válečný Západ

Kontext:

Na sociálních sítích a prostřednictvím dezinformačních webů se již v roce 2018 objevil falešný citát slavného herce Alaina Delona. Na českém internetu se začal opět šířit po zahájení ruské invaze na Ukrajinu a zároveň v souvislosti s tím, že hercův syn oznámil, že se Alain Delon chystá podstoupit eutanazii. Delon měl údajně prohlásit, že tento svět opouští bez lítosti, jelikož nenávidí nynější dobu kvůli politice USA, kterým vládnou „gauneréři a ilumináti“. Spojené státy systematicky rozvrací země po celém světě a snaží se rozpoutat válku s Ruskem. Pravdivé jsou jen první dvě věty citátu: herec je připraven opustit tento svět bez lítosti a z dnešní doby mu je na zvracení. Ale ne kvůli politice USA, nýbrž proto, že lidé dnes nedovedou držet slovo a všem jde jen o peníze. Tato slova pronesl v rozhovoru pro francouzský magazín Paris Match v lednu 2018.

Ukrajínští uprchlíci si neváží naši pomoci

Přidám příběh z Třince z restaurace Relax (taková lepiš ale ne přímo nůž)

Přidám Ukrajinci, sedli a objednali si.
Po jídle se zvedli, že jdou. Tady nastal problém.
Číšnice, zaražená, zastavuje je, že "Kdo bude platit?".
Řekli jí, že jsou hosté, že je vláda pozvala, že to zaplatí stát.
Číšnice zavolala PCR.
"Švestky" přijely a došly k závěru, že je to chyba číšnice, že je neměla obsloužit.

Ukrajinci vysmáli odcházejí a číšnice "škodou" musí zaplatit ze své výplaty.

Hádám, že to dříve či později povede lidi k odmítnutí obsloužit Ukrajince.
To bude mít 2 efekty. 1. sloužní Ukrajinci, kteří u nás žijí už roky budou ostrakizováni a ne svou vinou a 2. vláda začne perzekuovat za "rasismus".
Jako bonus to ukazuje, co je PCR zač a na či straně je.

Kontext:

Řetězový e-mail se snaží vzbudit dojem, že ukrajínští hosté restaurace v Třinci odešli bez zaplacení a najedli se na účet číšnice. K případu byla údajně zavolána i policie. Server iRozhlas ověřil, že se zmiňovaný příběh vůbec nestal a jedná se o lež.

Ověření iRozhlasu:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-dezinformace-uprchlici-restaurace-trinec-neplatici_2204010615_vtk

NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války

Kontext:

Uživatel Twitteru a samozvaný „geopolitický investigativce“ Jake Morphonios sdílí ve svém příspěvku údajné tvrzení, že ukrajinská armáda použila zbraně, mimo jiné i ty dodané z České republiky, k ostřelování civilních domů ve městě Doněck. Zároveň tvrdí, že ukrajinská armáda je již osm let zodpovědná za každodenní bombardování civilistů v oblasti Donbasu. Příspěvek se hojně šířil na českých sociálních sítích jako důkaz, že ČR podporuje ukrajinské fašisty. Tento příspěvek a jemu podobné se šíří uvnitř prorusky orientovaných skupin na Facebooku, mezi nejaktivnější patří například skupiny „PŘÁTELÉ RUSKA V ČR“, „CZEXIT!!!!“ či „NIE EU! ÁNO RUSKO!“

Nedůvěryhodná média

Zasedání zelenského summitu v kyjevě 15. března s polským, českým a slovinským premiérem byl fejk vymyšlený ve Varšavě – zasedání se konalo v polském Przemyslu!

Autor: John Heimer, Moskva & Stanislas Balcerac, Varšava

Vrcholná schůzka východoevropských vůdců, kterou 15. března v Kyjevě uspořádal ukrajinský prezident Vladimír Zelenskij, byla vykonstruována polskou vládou, přičemž roli novinářů hráli agenti polských tajných služeb a falešné fotografie schůzky, tiskové konference a cesty vlakem. připravila Zelenského tisková kancelář.

Operace byla navržena Poláky, aby podpořili svou roli při podpoře Ukrajiny, ukrajinských uprchlíků a při obraně Evropy proti Rusku a hledali nové evropské, americké a alianční fondy a vojenské vybavení.

Podle ukrajinských zdrojů měla operace podpořit zdání, že Zelenského režim ovládá Kyjev, a urychlit jejich žádost o přijetí do Evropské unie (EU).

Q schůzce informovala anglo-americká média, jak oznámil český premiér Petr Fiala, s „cílem... vyjádřit jednoznačnou podporu Evropské unie Ukrajině a její svobodě a nezávislosti“.

Morawiecki a západní tisk lhal – žádná schůzka v Kyjevě se nekonala. Místo toho se setkání konalo v polském železničním uzlu ve městě Przemysl, 95 kilometrů západně od Lvova (Lvov) a 20 km uvnitř polské hranice s Ukrajinou.

Kontext:

Zejména mezi českými seniory se prostřednictvím e-mailových schránek šířil příspěvek, který tvrdí, že delegace českého, polského a slovinského premiéra ukrajinský Kyjev v polovině března nenavštívila. Premiér Fiala a západní média prý lžou. Setkání s prezidentem Zelenským se podle příspěvku, čerpajícího mimo jiné z dezinformačního serveru Aeronet, konalo ve městě Přemyšl u polsko-ukrajinských hranic. „Analýza“ fotografií například údajně dokládá, že vzor dlažby na fotografii vůbec neodpovídá kyjevskému nádraží, jedná se prý o nádraží v polském městě.

DALŠÍ DOPORUČENÉ LEKCE A AKTIVITY

S propagandou se žáci mohou setkat i na své možná nejoblíbenější sociální síti TikTok, což jim ukáže lekce **Proč a jak tiká TikTok**. V ní se dozví, že existují hned dvě verze, jedna pro čínské a jiná pro světové publikum, které svým uživatelům prezentují zcela odlišný obsah. Úplně převrácený pohled na realitu pak veřejnosti prezentují konspirační teorie, s jejichž konceptem se žáci mohou seznámit v lekci **Naivátor**.

PROČ A JAK TIKÁ TIKTOK

DĚLKA LEKCE: **45** MIN

DOPORUČENÝ VĚK: **15+**

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv/proc-a-jak-tika-tiktok

MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST SE VYPLATÍ: NAIVÁTOR

DĚLKA LEKCE: **45** MIN

DOPORUČENÝ VĚK: **15+**

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-naivator

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

4. VYUČOVACÍ HODINA KDO A PROČ (SE) DEZINFORMACE ŠÍŘÍ?

Z jakých důvodů se lidé rozhodnou šířit lži a nepravdy? Kdo se skrývá za obrazovkami, aby klamal společnost? Když se žáci seznámí s motivacemi dezinformátorů, lépe si uvědomí, jak velký celospolečenský problém dezinformace představují, a naučí se lépe rozeznat situace, kdy se s nimi někdo snaží pomocí dezinformací manipulovat.

S různými typy dezinformátorů a jejich motivacemi žáky seznámí aktivita **Když se sejde dobrá duše, obchodník a lovec lajků**. Ta žákům představí 9 archetypů dezinformátorů, na něž mohou v online prostoru při různých příležitostech narazit. Někteří šíří dezinformace, protože jsou přesvědčení, že tím pomáhají svému okolí, jiní zase chtějí uspět pomocí lží ve volbách a v politice, další to mohou mít jako svou obživu, nebo dokonce životní cíl, aby za každou cenu bránili určitý světonázor.

KDYŽ SE SEJDE DOBRÁ DUŠE, OBCHODNÍK A LOVEC LAJKŮ

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-kurz-dezinformace

CÍLE TŘETÍ VYUČOVACÍ HODINY:

Žáci:

- vědomují si, že dezinformace jsou celospolečenský problém
- seznamují se se širokou škálou motivací a důvodů pro tvorbu a šíření dezinformací
- dokáží analyzovat různá mediální sdělení a diskutovat o motivacích jejich autorů

KDYŽ SE SEJDE DOBRÁ DUŠE, OBCHODNÍK A LOVEC LAJKŮ

ANOTACE:

V aktivitě se žáci hravou formou seznamují s různými motivacemi pro tvorbu a šíření dezinformací, nabyté znalosti poté aplikují při analýze publikovaných nepravdivých mediálních sdělení.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- seznámí se s různými důvody a motivacemi, proč lidé vytváří a šíří dezinformace
- vyzkouší si analyzovat motivace, které stály za vznikem a šířením pěti dezinformačních příspěvků
- zamýšlejí se nad tím, jestli někdo v jejich okolí sám šíří dezinformace a zda je to nějakým způsobem ovlivňuje

DÉLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- MATERIÁL 1, 2
- LIST PRO VYUČUJÍCÍ
- flipchart/tabule

POSTUP:

1. V úvodu hodiny se ptáme žáků: *Proč podle vašeho názoru někdo vytváří a šíří lživé informace? Jaké k tomu může mít důvody a motivace?* Můžou zaznít důvody jako snaha manipulovat, vydělat více peněz z reklamy, získat popularitu na sociálních sítích nebo propagandistické účely. Odpovědi žáků zapisujeme na tabuli či flipchart a krátce o nich diskutujeme.

2. Poté žákům sdělíme, že si zahrajeme netradiční karetní hru. Rozdělíme je do pěti skupin a každé rozdáme jednu sadu karet z **MATERIÁLU** – s charakteristikami tvůrců a šířitelů dezinformací. Necháme žákům čas, aby se s nimi seznámili. **Poznámka:** Výčet motivací není definitivní, karty ilustrují ty nejrozšířenější.
3. Vrátime se k seznamu motivací tvůrců lživých zpráv, který žáci navrhli v úvodu hodiny, porovnáváme ho s kartami a zjišťujeme, jestli žáci vymysleli podobné motivace, jako jsou na kartách, zdali nějakou opomněli anebo naopak navrhli takovou, která na kartách chybí. Se žáky diskutujeme o tom, jestli je některý z příkladů uvedených v kartách a prezentaci překvapil, a zjišťujeme proč. Ptáme se: *Setkáváte se na internetu s lživými, dezinformačními či poplašnými zprávami? Setkali jste se už s některými ze specifických uživatelů internetu popsanych na kartách? Vzpomenete si na konkrétní příklad?*
4. Nachystáme si k promítání **MATERIÁL 2** s příklady dezinformací a vysvětlíme žákům pravidla hry: Postupně jim budeme promítat ukázky reálně publikovaných mediálních sdělení. U každého příkladu se zastavíme, žáci si ho prohlédnou, krátce se poradí ve skupinách a na naši výzvu následně zvednou nad hlavu jednu kartu se skupinou uživatelů internetu, která je podle jejich názoru nejpravděpodobnějším tvůrcem daného sdělení. Zdůrazníme, že ve hře nejde o to, kdo správně odpoví jako první, ale o zdůvodnění výběru karty a následné vzájemné porovnání pohledů jednotlivých skupin na věc. **Poznámka:** Může se stát, že žáci budou váhat mezi více kartami. Sdělte jim, že je to v pořádku, v reálném životě se často stává, že motivace autorů nelze jednoduše a přesně rozeznat a/nebo že autor sdělení má motivací více.
5. Ve chvíli, kdy všechny skupiny vybraly kartu, krátce diskutujeme o tom, proč zvolily právě tuto. Obdobně postupujeme u všech příkladů. **Poznámka:** Správné odpovědi a další informace k jednotlivým příkladům dezinformací najdete v **LISTU PRO VYUČUJÍCÍ**. Pokud máte čas, můžete se žáky každý příklad podrobněji rozebrat.

REFLEXE:

Reflexi uvedeme shrnutím uskutečněné aktivity: Viděli jsme, že za tvorbou dezinformací a dalších záměrně matoucích či poplašných zpráv, příspěvků či videí se skrývají různé motivace: od ideologického přesvědčení či propagandy a snahy manipulovat až po chuť získat větší popularitu, více čtenářů či více peněz z reklamy nebo snahu posílit svou politickou značku.

Následně se žáků ptáme: *Jak můžeme tyto motivace rozpoznávat? Má smysl se o to snažit? Znáte ve svém okolí nebo na sociálních sítích někoho, kdo šíří dezinformace? A proč myslíte, že to dělá? Ovlivnilo vás jeho šíření dezinformací nějakým způsobem?*

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Aktivitu jsem testoval se žáky 3. ročníku gymnázia, kteří předtím neprošli mediálním vzděláváním. Při úvodním brainstormingu jsem jim pomohl jednotlivé motivace pojmenovat tak, aby více korelovaly s aktivitou. Když tedy žáci označili jako motivaci „snahu vydělat“, rovnou jsem tuto kategorii pojmenoval a napsal na tabuli „obchodníci“. Při následném čtení karet se mi nejvíce osvědčilo, když si každý ze skupiny přečetl třeba dvě karty a pak je ostatním shrnul. Když byla nějaká skupina hotova se čtením dříve než ostatní, přišel jsem k ní a zeptal jsem se jí, zdali se s nějakým takovým příkladem reálně setkali. Při následném ukazování karet nedoporučuji mít ambici, aby každá skupina zdůvodňovala svoje rozhodnutí, nedá se to pak stihnout. Když se ale objevila různá řešení, vybral jsem dvě karty pro srovnání a žáky je nechal zdůvodnit. Aktivita je poměrně náročná na čas, a abychom stihli její reflexi, dvě kategorie (Propagandisté a Politici–Populisté) jsme přeskočili. V závěru jsme se se žáky krátce bavili o míře škodlivosti jednotlivých typů dezinformací.

Jan Kubíček

Gymnázium Jana Palacha, Praha

Každá karta obsahuje název a popis specifických uživatelů internetu – tvůrců a/ nebo šířitelů dezinformací. Karty rozstříhejte. Pro každou skupinu žáků si připravte jednu sadu karet.

PROPAGANDISTÉ

Jejich cílem je ovlivnit veřejné mínění ve prospěch určitého názoru, politického proudu (či celého režimu), nebo naopak v neprospěch jiného. Nezastaví se před ničím – najmou armádu internetových trollů, vytváří falešné účty, publikují fake news a ovlivňují tak volby a nálady ve společnosti. Když se jim to nedaří, účelově vypouští spoustu lživých informací, aby lidé měli dojem, že „pravdu nelze najít“.

POLITICI-POPULISTÉ

Jde jim o moc a vliv – politiku berou jen jako prostředek, jak je získat. Lidem naslibují hory doly, hlavně že je budou následovat. Často nejprve působí na emoce, vyvolají v lidech vztek nebo strach a pak se staví do role zachránců – třeba že zastaví nebezpečné uprchlíky. Hlásí se k „obyčejným lidem“, jejich život je však ve skutečnosti nezajímá.

VTIPÁLCI

Chtějí být vtipní a sklízet lajky a uznání za svoje fórký. Buď sami vytváří koláže a vtipy, anebo je aspoň šíří. Dělají si přitom legraci ze všeho a ze všech – i z dezinformátorů. Jenže občas jejich vtipy lidé nepochopí a považují je za skutečnost. A tak nechtěně přispívají k šíření nepravdivých zpráv.

LÉČITELÉ-EZOTERICI

Nemoci a bolesti vnímají jako následek narušených magických čaker nebo jako důsledek špatného postavení hvězd. Místo medicíny založené na vědeckém poznání doporučují léčivé kameny či pití horké vody. V mnoha případech jim ale jde čistě o byznys a snaží se prodat co nejvíce „magických“ krystalů nebo „život měnících seminářů“.

DOBŘÉ DUŠE

Když se dozví o nějakém nebezpečí, tak cítí jako svou povinnost varovat před ním své blízké a ochránit je. „Varovné“ zprávy, často přicházející e-mailem či sdílené na sociálních sítích dalšími dobrými dušemi, hned bezmyšlenkovitě předávají dále. Neověřují je, a tak se mohou podílet na šíření nespolehlivých anebo vyloženě nebezpečných informací.

KAZATELÉ „PRAVDY“

Mají jasno: kdo je dobrý, kdo je zlý, kdo za čím stojí, kdo co zatajuje, co se údajně chystá. O svých názorech se snaží každého přesvědčit – v hospodě nebo na rodinné grilovačce mají vždy nějaké šokující téma k hovoru a cítí se důležitě. Někdy jsou obětí konspiračních teorií, o kterých nepochybují, někdy konspirace a fake news i aktivně vytváří a šíří.

LOVCI LAJKŮ

Na sociálních sítích jsou jako doma a snaží se získat co nejvíce lajků a upoutat na sebe pozornost. Vědí, že na sociálních sítích mají největší odezvu články s chytlivými titulky, které ve čtenářích vyvolávají zvědavost, vztek nebo strach. Právě takové články šíří a netrápí se tím, že k pravdě mají někdy hodně daleko.

OBCHODNÍCI

Jejich hlavním cílem je vydělávat. Skandální odhalení a konspirace publikují hlavně kvůli tomu, že vědí, že přitáhnou čtenáře. Čím více lidí klikne na odkaz a dostane se na jejich web, tím více lidem se zobrazí na webu umístěná reklama a tím více peněz oni získají od inzerentů. Jdou za ziskem za každou cenu a často obchodují se strachem čtenářů.

ZBRKLÍ NOVINÁŘI

Snaží se čtenářům pomoci zorientovat se v množství zpráv. I na ně se ale každý den valí kupa informací a v redakci cítí tlak, aby zprávy přinesli rychleji než konkurence a aby publikovali co nejvíce článků. Pak občas něco přehlédnou, nedostatečně ověří nebo špatně přeloží a nepřesnost je na světě.

Příspěvek 1

Kvantové probuzení ... X
 Anonymizováno

Tak k ranní výzvě s octováním. Ráno jsem vařila litr, půlku jsem vypustila okny, zbytek z hrnce na parapetu nechala odpařovat do vychladnutí a opět přivedla k varu, celkem třikrát. Odpoledne litr. Výsledek... mraky se převalovaly z různých směrů, ale slunce se odkrylo a modravo viz fotky. Déšť nula... Setmělo se o půl hodiny později než včera a jsou červánky a šedivá obloha se shlukla do tmavých oblaků.... Zdravím všechny stejně 😊

👍 ❤️ 💬 68 4 komentáře

Příspěvek 2

Zoom Trendy: Zrádci UFO Druhá světová válka Záhady Vetřelci dávnověku

 Jeleni se v Anglii vymkli kontrole. Predátoři zmizeli, zvířena končí zvládním...

 500 tisíc lidí usnulo a zemřelo. Jedna z nezáhadnějších nemocí...

 Nejdivnější letadlo všech dob? Lidé si ho pletli s UFO, podívejte se na vzácné...

Vědci neustále překvapují. Měřením dokázali, že Země je placatá

ZAJÍMAVOSTI 1. dubna 2019 08:00
 Topi Figula

Zastánci ploché Země nepadají Muska
 Zdroj: astro

MOHLO BY VÁS ZAJÍMAT

 500 tisíc lidí usnulo a zemřelo. Jedna z nezáhadnějších nemocí všech dob ničila jeden život za druhým

 Nejdivnější letadlo všech dob? Lidé si ho pletli s UFO, podívejte se na vzácné záběry z jeho testování

 Při požáru nemocnice v Indii uhořelo 10 novorozenců. Dalších 16 je v kritickém

Příspěvek 3

Radek Rozvorat
22. srpna

Korespondenční hlasování je profítkování, není tajná, svobodná ani rovná a zaručí plno možností k falšování voleb. V USA je zaznamenáno páno případů, kdy někdo opozval na hlasovací listy protea z nářrožků. Zjeřlo se, že hlasoval 120 let mrtvých lidí. Ve Francii po sérii skandálů korespondenční volbu změnil. Neapřak vláda Petra Fialy ji na silu plies masivně protesty opozice prosadila. Je to zruřatá snaha se za každou cenu udržet u koryta a volbu zmanipulovat. SPD 🇨🇪

#nezapublikovanaprvnímístě,
#rozbordezinformací, #apř, #kuznyapracujícíobčanaprvnímístě, #rodinanaprvnímístě,
#referendum, #radekrozvorat
www.spd.cz

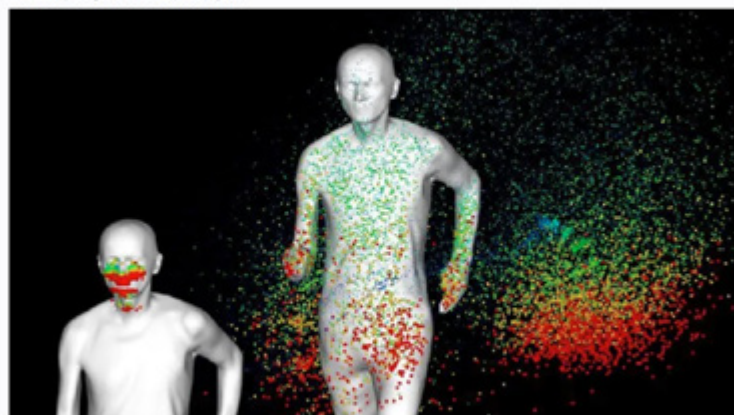

4 komentáře 26 sdílení

Příspěvek 4

Neběhejte těsně za sebou, radí studie. Ukazuje kapénkovou stopu za běžci

nar
10. 4. 2020 | Zdroj: CT24, Medium, Urbanphysics

Šíření kapének běží
Zdroj: urbanphysics.net

Výzkum belgických a nizozemských vědců ukázal, jak se při běhání bez roušky šíří kapénky. Experti na jeho základě doporučují udržovat delší vzdálenost mezi běžci za sebou, a to až deset metrů, na kole dokonce dvacet.

Příspěvek 5

Vladimír Pleticha 9 h · 🌐

TAK PRO SPÁČE JEŠTĚ JEDNOU A POLOPATĚ JAK JE TO S TÍM SUCHEM, POVODNĚMI, ORKÁNY, TORNÁDY ?
 "NEMŮŽEM VÁM TO JEN ŘÍKAT, MUSÍME VÁM TO UKÁZAT !!!!! " (bohužel)

Martha:

📌 - Vážení!!! Tohle není přirozený přívalový déšť!!! Je to řízené HAARPem!!!
 Elektromagnetické vlny z meteorologického radaru „kota Praha u Příbrami“, vojenského prostoru Brdy a meteorologického radaru „Skalky u Prostějova“.

Vlastní je a provozuje americká armáda pod ČHMÚ (Český hydrometeorologický ústav). Jsou to klimatické zbraně. Byly instalovány v devadesátých letech a testovány při povodních v letech 97-2002 v Čechách, na Moravě.

Jinak byta Česká republika dlouhodobě udržována v režimu sucha. Klimatictí teroristé způsobují záměrné škody v zemědělství a na majetku. Řídí je globální sionistická vláda, která má již dnes řídicí struktury ve většině států světa. Měření počasí je pouze druhotnou činností těchto radarů. Za dobré platy a dobré bydlení zaměstnanci ČHMÚ lžou a jen odřikávají předem připravené meteorologické plány klimatických teroristů.”

(American Patriot)

📌 A já jen dodám: Kdo je vrchním velitelem americké armády??? 🤔... co jsou SD šachy????...
 "Nemůžeme vám to říct, musíme vám to ukázat!" ...

WH (Bílé klobouky) 🏠 Ukážeme vám, co by s vámi DS (Deep State) udělal, ale použijeme to pro naše účely: zaplavení DUMB, tunelů a k 🏠 (úklid)... 🏠 (Martha)

Moje poznámka: Vám nebylo divné, že na ČT v předpovědích počasí nám týden dopředu hlásili, že budou povodně, jak se bude fronta přesunovat a kdy přesně přestane pršet !!! No prostě nestačí to jen říct, musíte to vidět, aby jste pochopili !!!!!
 RUKU NA SRDCE, KDYBYCH VÁM TOTO NAPSAL PŘED ROKEM, BYL BYCH ZA BLÁZNA !!!
 TORNÁDO NA JIŽNÍ MORAVĚ, SUCHEM ZDEVASTOVANÉ LESY NA VYSOČINĚ, ORKÁNY A NIČENÍ LESŮ NA ŠUMAVĚ ATD, ATD. JEŠTĚ TOMU NEVĚŘÍTE? TAK TO VÁM PAK NENÍ POMOCI !

185 28 komentářů 208 sdílení

To se mi líbí Poslat Sdílet

Zobrazit další komentáře

Beba Han
 Přesně tak!!!
 1 min To se mi líbí Zobrazit plakat

Příspěvek 6

Fialova vláda potichu a potají uznala v několika okresech ČR označených za bývalé "Sudety" němčinu za druhý úřední jazyk v ČR! Maskují to za Evropskou chartu regionálních a menšinových jazyků! Ukrajina přitom chartu porušila, ruštinu zakázala! Skandál propukl na výročí vzniku republiky 28. října! Němčina byla na českém území úředním jazykem naposledy za Protektorátu! No, a teď za Fialy!

Videa Z demox 09.28.2021

Príspevek 1: Léčitelé ezoterici, Dobré duše

Príspevek uveřejnil uživatel ve veřejné facebookové skupině Kvantové probuzení, která má takřka 15 tis. členů. Na fóru se nalézají směsice příspěvků, které se zaměřují zejména na věštění, horoskopy, osobní růst, spirituální hledání a další související témata. Část příspěvků má antisystémový podtón a vymezuje se např. proti Evropské unii, USA a Zelené dohodě (tzv. Green Deal). V sobotu 14. 9. zveřejnila autorka příspěvek, který údajně dokazuje, že vaření octa dokáže rozehnat oblačnost. Tzv. „octování“ často doporučují šířitelé konspiračních teorií o „chemtrails“ a „klimatické zbrani HAARP“. Obě teorie jsou vyvrácené a v sobotu 14. 9. se navíc na velké části území začalo vyjasňovat – na rozdíl od Moravy a Jižních Čech, kde až do neděle pokračoval silný déšť. Samotné fotografie tedy také nic nedokazují. Přesto autorka příspěvku lidem radí, aby se k octování přidali, protože tím mohou zastavit srážky, které jsou příčinou povodní. Je tedy šířitelkou nepodložené konspirační teorie a můžeme jí přiřadit kartu **Léčitelé-ezoterici**. Jestliže „octování“ opravdu věří, spadá tato dezinformace i mezi rady a můžeme ji tak zařadit i mezi **Dobré duše**

Zdroje a zmiňované články:

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/ne-tohle-nejsou-chemtrails-proc-za-letadlem-na-nebi-vznika-stopa-6235230>

https://www.irozhlas.cz/veda/nezpusobujeme-hurikany-ani-zemetreseni-vedci-pustili-verejnost-do-zarizeni-haarp-na-aljasce_201608311521_pjadrny

Príspevek 2: Vtipálci

Server Prima ZOOM spadá pod stejnojmenný televizní kanál, který je známý vysíláním dokumentárně vzdělávacího obsahu zejména o přírodě, vesmíru a historii. Uvedený článek o vědeckém objevu o plácátosti Země tedy spadá do portfolia zavedených témat a může na určité čtenáře působit na první pohled věrohodně, i proto, že samotný kanál se konspiračním teoriím čas od času věnuje, jak dokazuje např. níže uvedený článek o údajných důvodech vedoucích k pádu Dvojčat 11. září.

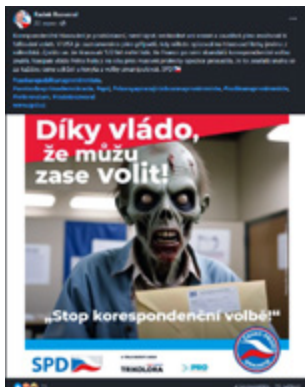
Bližší pohled nicméně prozrazuje, že článek představuje aprilový žert, o čemž nejvíce svědčí právě datum jeho publikování – 1. dubna. Vypovídající je také obrázek želvy plující vesmírem a na ní stojících slonů nesoucích na zádech placatou Zemi, což odpovídá popisu placaté Země z populární fantasy knižní série Úžasná Zeměplocha britského spisovatele Terryho Pratchetta. I čtenáře, kteří knižní sérii neznají, však může bizarně působící obrázek dostatečně varovat, že se nejedná o seriózní článek.

Je tak zřejmé, že k autorovi článku Topi Pigula lze jednoznačně přiřadit kartu **Vtipálka**.

Zdroje a zmiňované články:

<https://zoom.iprima.cz/zahady-a-konspirace/pad-dvojcat-spekulace>

Příspěvek 3: Politici populisté, Propagandisté, Lovci lajků

Radek Rozvorál je dlouholetým poslancem za SPD, populistickou a krajně pravicovou stranu, jejíž členové byli opakovaně usvědčeni ze lži, včetně samotného Rozvorála. Ten na svých sociálních sítích často šíří dezinformační narativy týkající se Ruska a jeho aktivit nebo přispívá články a komentáři na různé dezinformační weby, jako jsou Vlastenecké noviny, Nová republika, Rukojmí nebo Parlamentní listy, kterým poskytuje rozhovory. V letech 2019 a 2020 rovněž patřil mezi neaktivnější politiky na dezinformační scéně dle množství publikovaných článků.

Ve svých příspěvcích se například ztotožňuje s naprosto lživým tvrzením, že se „Ukrajina hlásí k nacismu“. O zapojení důstojníků ruské vojenské rozvědky GRU do výbuchů muničních skladů ve Vrbětčích pak zase tvrdí, že „nebyly předloženy přímé důkazy“, ačkoliv důkazy vypovídají o vině Ruska naprosto jasně.

Samotná korespondenční volba funguje už ve více než 20 zemích EU, a to zcela bezproblémově, až na ojedinělý případ rakouských prezidentských voleb, kde však problém nastal nikoliv kvůli manipulaci, ale z důvodu příliš brzkého sčítání korespondenčních hlasů. Korespondenční hlasování je stejně tajné, svobodné a rovné jako běžná forma hlasování. K situaci, kdy například rodinný příslušník předem připraví členům rodiny vybrané volební lístky a po odvolení si všechny „nesprávné“ zkontroluje, může dojít i v systému prezenčních voleb. Pokud by bylo korespondenční hlasování protiústavní, vyhodnotil by jej tak i Ústavní soud a zavedeno by nebylo.

Francie svou korespondenční volbu v roce 1975 částečně zrušila. Jednalo se však o starý způsob zavedený v roce 1946, který skutečně měl určitá slabá místa a umožňoval volit i lidem žijícím ve Francii. S tím současným však nemá mnoho společného a Francouzi žijící v zahraničí tak korespondenčně volit mohou, a to ve volbách do Národního shromáždění. Ve Spojených státech funguje korespondenční hlasování už od 19. století a zpochybil jej až Donald Trump, protože volební výsledek neodpovídal jeho představám. Soudy však Donaldu Trumpovi za pravdu nedaly a vyvrátily jeho tvrzení, že korespondenční volba byla nástrojem manipulace a volební výsledek podvodem.

Radku Rozvorálovi tak lze přiřadit kartu **Politik-populista**, neboť se jako dlouholetý poslanec snaží za pomoci dezinformace přesvědčit své voliče, že právě on a jeho strana mohou tuto (domnělou) hrozbu zastavit. Vzhledem k systematickému šíření této dezinformace proruskými servery a dalšími politiky antisystémových stran lze Rozvorálovi přiřadit i kartu **Propagandisty**. Rozvorála pak lze zařadit i do kategorie **Lovec lajků**, neboť má na svém profilu 11 000 sledujících, kterým pravidelně předkládá manipulativní a emočně nabitě příspěvky složené z krátkého úderného textu a obrázku, jež se tak snadno stanou virálními.

Zdroje a zmiňované články:

<https://europeanvalues.cz/cs/annual-report-on-the-state-of-the-czech-disinformation-scene-for-2021/>

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1417227655080691&id=338729052930562

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2194932240643558&id=338729052930562

<https://www.respekt.cz/agenda/bellingcat-a-respekt-za-vybuchem-ve-vrbeticich-je-sest-clenu-ruskeho-komanda-vcetne-jeho-velitele>

<https://hlidacipes.org/fasiste-na-ukrajine-myty-legendy-a-pravda-skryta-za-symboly/>

Příspěvek 4: Zbrklí novináři

Příklad stručně představuje, jak informovala redakce ČT24 o šíření covid-19 prostřednictvím kapének. Obě sdělení citují dle svých slov „výzkum“ nebo „studii“ belgických a nizozemských vědců, kteří uvádí, že běžci a cyklisté šíří koronavirus mnohem víc než chodci, a doporučují dodržovat vzdálenosti dvacet metrů od cyklistů a deset od běžců.

Sdělení už nicméně nezmiňují, že daný zdrojový dokument není studií ani jiným recenzovaným dokumentem, ale pozičním dokumentem, resp. souborným stanoviskem vědců, které je potřebné dál zkoumat, což samotní vědci v dokumentu uvádějí. Nedbalá novinářská práce a neúplné informace tak mohly ve čtenářích vyvolat strach či nevraživost vůči běžcům a cyklistům. Tyto emoce se zároveň mohly podílet na větší čtenosti a míře sdílení obou článků.

Současný obchodní model většiny českých komerčních médií je postaven na generování zisku ze zobrazování reklamy. Vzniká tak tlak na redakce, aby neustále publikovaly velké množství pokud možno atraktivního obsahu a aby s novými informacemi přicházely dříve než konkurence. To pak má často vliv na kvalitu obsahu, který se stává mnohdy až bulvárním. Při takovém shonu může dojít k chybám či nepřesnostem – například ke špatným překladům, nedostatečnému ověření informace z více zdrojů, zveřejnění studií, které neprošly vědeckou oponenturou, nadměrnému

čerpání informací z facebookových profilů politiků či celebrit a k tzv. click-baitingu (vytváření atraktivních titulků), což je princip práce typický pro model Obchodníka.

Motivací v tomto případě ale není snaha společnost mást, plašit či podvést, jak to dělají vyloženě dezinformační zdroje. Je to negativní důsledek komerčního fungování médií. Redakci ČT24 tak lze v tomto případě přiřadit kartu **Zbrklého novináře**.

Zdroje a zmiňované články:

<https://ct24.ceskatelivize.cz/clanek/veda/nebehejte-tesne-za-sebou-radi-studie-ukazuje-kapenkovou-stopu-za-bezci-51337>

<https://www.bicycling.com/news/a32097735/coronavirus-viral-simulation/>

Příspěvek 5: Kazatelé pravdy

Příspěvek šíří řadu vyvrácených konspiračních teorií o kontrole počasí a klimatických zbraních ovládaných skupinou skrytých elit infiltrovaných do oficiálních vládních struktur (tzv. Deepstate – hluboký stát). Počasí má být v tomto případě ovládáno pomocí zařízení HAARP. Součástí tohoto projektu jsou podle autora i meteorologické radary umístěné v Brdech a na Jižní Moravě, což údajně dokazují soustředné kruhy objevující se na snímcích z meteorologických radarů. Jak vysvětlují v článku iRozhlas meteorologové, radar rozhodně počasí nevyvrábí. Jako další alternativní příčina povodní bývají v podobných příspěvcích zmiňována letadla, respektive tzv. chemtrails, tedy kondenzační stopy proudových letadel, což je také vyvrácená konspirační teorie. Autor příspěvku hovoří o lidech, kteří konspirační teorii nevěří, jako o spáčích, které je třeba probudit. Sám sebe pak staví do role „osvíceného“, který ví, kde je skutečná pravda. Jedná se tedy jednoznačně o Kazatele pravdy.

Paradoxní je, že počasí opravdu ovlivňuje lidská činnost, respektive masivní vypouštění skleníkových plynů, které ohřívají atmosféru, čímž dochází ke změnám klimatu. Projevem změny klimatu je i stoupající počet extrémních meteorologických událostí, jako jsou sucha a povodně. Stejná skupina lidí, která šíří nepodložené teorie o klimatických zbraních, přitom kategoricky odmítá prokázanou změnu klimatu a vliv člověka na ni. Boj proti změně klimatu a tím proti extrémnímu počasí prezentuje jako další nástroj útlaku ze strany skrytých elit.

Zdroje a zmiňované články:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/meteorologicky-radar-dezinformace-mereni_2107040500_pj

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-extremni-srazky-nevyvrabi-radary-za-kruhy-na-snimcich-muze-styl-mereni_2409171120_pik

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/meteorologicky-radar-dezinformace-mereni_2107040500_pj

https://www.irozhlas.cz/veda/nezpusobujeme-hurikany-ani-zemetreseni-vedci-pustili-verejnost-do-zarizeni-haarp-na-aljasce_201608311521_pjadny

Příspěvek 6: Kazatelé pravdy

Fialova vláda potichu a potají uznala v několika okresech ČR označených za bývalé "Sudety" němčinu za druhý úřední jazyk v ČR! Maskují to za Evropskou chartu regionálních a menšinových jazyků! Ukrajina přitom chartu porušila, ruštinu zakázala! Skandál propukl na výročí vzniku republiky 28. října! Němčina byla na českém území úředním jazykem naposledy za Protektorátu! No, a teď za Fialy!

Článek o údajném zavádění němčiny jako úředního jazyka byl zveřejněn na dezinformačním webu Aeronet, který dlouhodobě publikuje konspirační teorie. Server je provozován anonymně a autor všech článků se vždy podepisuje pouze jako Vedoucí kolotoče, k čemuž přikládá fotku bývalého premiéra Jiřího Paroubka. Novináři z ČT a týdeníku Respekt nicméně v roce 2020 odhalili, že za přezdívku se s největší pravděpodobností skrývá jistý Marek Pešl, na jehož jméno byly v době jeho odhalení vypsány statisícové exekuce. Kvůli šíření dezinformačního a proruského obsahu byl Aeronet v roce 2022 krátce po zahájení plnohodnotné ruské invaze na Ukrajinu na několik měsíců zablokován správcem internetové domény CZ.NIC.

Jako dezinformační příspěvek můžeme označit i uvedený článek o zavádění němčiny jako druhého úředního jazyka. Že jde o lež, pro server iRozhlas potvrdili i mluvčí radnic či magistrátů měst nacházejících se v pohraničních okresech, které Aeronet v článku uvádí (Cheb, Karlovy Vary, Sokolov, Liberec, Ústí nad Labem, Český Krumlov, Opava a Svitavy). Právní řád České republiky navíc nezná pojem „úřední jazyk“ a existuje proto pouze tzv. úřední jazyk, který v ČR není jen jeden. Např. Slováci mohou na úřadech komunikovat slovensky, na Těšínsku se zase běžně využívá polština.

Zmiňovaná Evropská charta regionálních a menšinových jazyků, jež vstoupila v platnost už v roce 2007, pouze připouští užívání jazyků národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území

České republiky. V únoru 2024 (nikoliv v říjnu, jak uvádí Aeronet) pak vláda schválila rozšířené znění Charty, které doplnilo vymezené území, kde se němčina považuje za tradiční a zároveň živý jazyk. To samé nicméně platí i pro polštinu, slovenštinu, moravskou chorvatštinu a romštinu.

Aeronetu, či jeho provozovateli Marku Pešlovi, lze jednoznačně přiřadit dvě karty motivací. Kartu **Propagandisty**, neboť dlouhodobě a systematicky šíří proruské dezinformace s cílem ovlivnit náladu ve společnosti. A kartu **Obchodníka**, neboť na šíření dezinformací dlouhodobě vydělává skrze přijaté finanční dary. Přiřadit by se dala i karta **Kazatele pravdy**, protože autor článků Marek Pešl je kromě jejich šíření pravděpodobně sám konzument mnoha konspiračních teorií. Z jeho článků lze také vyčíst, že má poměrně jasný světový názor a pravděpodobně věří ve svou pravdu.

Zdroje a zmiňované články:

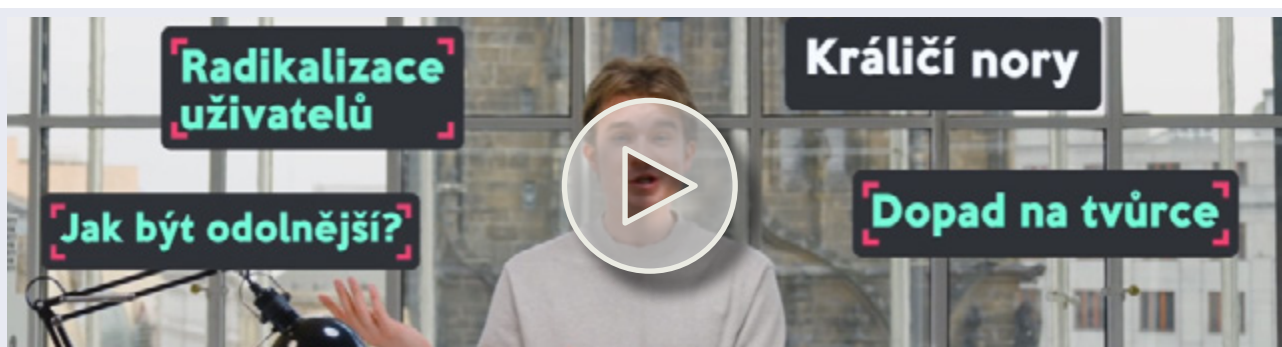
<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/po-sto-pach-dezinformatora-reporteri-ct-odhalili-utaje-neho-provozovatele-aeronetu-52440>

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-vlada-chce-germanizovat-cesko-lze-dezinformace-mimoradne-prehnane-soudi_2411030500_jkd

<https://aeronet.news/fialova-vlada-potichu-a-potaji-uznala-v-nekolika-okresech-cr-oznacenyh-za-byvale-sudety-nemcinu-za-druhy-uredni-jazyk-v-cr-maskuji-to-za-evropskou-chartu-regionálních-a-menšinových-jazyku/>

DALŠÍ DOPORUČENÉ LEKCE A AKTIVITY

Důvodů, proč se dezinformace tak úspěšně šíří ve společnosti, je samozřejmě víc. Žáci se o tom mohou přesvědčit i v **lekcí Radikální algoritmy**, kde populární youtuber Kovy vysvětluje, proč se kontroverzní a radikalizující obsah, jako jsou dezinformace, na sociálních sítích tak snadno šíří. Další perspektivu pak nabídne **lekce Kyberdžihád**, která se dotýká úspěšných metod propagandy využívaných Islámským státem.

RADIKÁLNÍ ALGORITMY

DĚLKA LEKCE: **45** MIN

DOPORUČENÝ VĚK: **11+**

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-radikalni-algoritmy

KYBERDŽIHÁD

DĚLKA LEKCE: **45** MIN

DOPORUČENÝ VĚK: **15+**

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-kyberdzihad

5. VYUČOVACÍ HODINA CO MOHOU DEZINFORMACE ZPŮSOBIT?

Jak už naznačily předchozí výukové bloky, úspěšné šíření dezinformací provázejí nebezpečné následky, které se více či méně dotýkají každého z nás. **Dezinformace podněcují společenské i mezinárodní konflikty**, které vedou ke krvavým střetům a válkám, **podrývají důvěru lidí ve stát a instituce** a násobí tak škody způsobené přírodními katastrofami a nemocemi a **rozvracejí dříve spojené rodiny**. Seznámení s nebezpečím, které přinášejí, je tak dalším podstatným krokem ke **zvýšení celospolečenské odolnosti vůči jejich dopadům**.

S nebezpečnými dopady dezinformací seznámí žáky **lekce Masterplan**, jejíž stejnojmenný film ukazuje, jak Rusko pomocí dezinformací rozdmýchává hluboké společenské konflikty v pobaltských státech a vytváří nebezpečnou propast mezi Balty a tamní ruskou menšinou. V následné aktivitě **Alternativní realita** se pak žáci zamýšlejí právě nad vznikem těchto propastí a jejich dopadem.

MASTERPLAN

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-masterplan

CÍLE PÁTÉ VYUČOVACÍ HODINY:

Žáci:

- seznamují se se širokou škálou společenských a mezinárodních problémů, které dezinformace způsobují
- uvědomují si problémy spojené s přijímáním informací pouze z jednoho zdroje
- poznávají, že skupiny lidí, které přijímají z médií výrazně rozdílné informace, interpretují události a situace rozdílně

ALTERNATIVNÍ REALITA

ANOTACE:

Žáci se v aktivitě zamýšlí nad nebezpečným dopadem dezinformací na ruské menšiny dlouhodobě žijící v Pobaltí, které se v důsledku přijímání (dez)informací pouze z ruských propagandistických kanálů radikalizují a obdivují imperialismus současného putinovského Ruska. Tuto perspektivu formovanou propagandou pak žáci srovnávají s názory ruských opozičníků, kteří z Ruska nedávno odešli.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- seznamují se s různými dopady dezinformací na společnost
- uvědomují si problémy spojené s přijímáním informací pouze z jednoho zdroje
- poznávají, že skupiny lidí, které přijímají z médií výrazně rozdílné informace, interpretují události a situace rozdílně

DĚLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST**
- flipchart/tabule
- psací potřeby
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**

POSTUP:

1. Na úvod žákům sdělíme, že se budeme věnovat nebezpečným dopadům dezinformací, a zeptáme se jich, co mohou podle nich způsobit? Nápady zapisujeme na tabuli.
2. Rozdělíme žáky do skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST**, který obsahuje otázky k diskusi týkající se názorů ruské menšiny dlouhodobě žijící v Pobaltí a ruských opozičníků, kteří Rusko v nedávné době opustili. Ověříme si, že žáci rozumí zadání, a sdělíme jim, aby se při následném sledování filmu na tyto otázky obsažené v **PRACOVNÍM LISTĚ** zaměřili.
3. Následuje **projekce části filmu od začátku do 20:39**.
4. Po projekci provedeme u žáků reflexi emocí metodou *Jednoho slova*. Vyzveme je, aby postupně říkali jedno slovo, které nejlépe ilustruje jejich pocit, dojem nebo náladu z filmu. Žáci odpovídají postupně a nejlépe popořadě, aby bylo přehledně vidět, kdo už mluvil. Jednotlivá slova zapisujeme na tabuli, ale nijak nekomentujeme. Můžeme každé slovo při zápisu zopakovat, aby bylo srozumitelné pro všechny. V případě, že někdo nechce odpovídat, vrátíme se k němu na konci. Žáci mohou opakovat stejná slova – pak zapisujeme u daného slova čárky jako symbol pro opakování, nicméně žáky pobízíme k nové formulaci či pojmenování dalšího silného pocitu z filmu. Když všichni žáci odpovědí, můžeme je vyzvat k doplnění komentářů k uvedeným slovům. Můžeme se také přímo zeptat na slova, která nás zaujala a která je dobré rozvést. **Poznámka:** Využijte *další metody* reflexe emocí po filmové projekci.
5. Následně dáme skupinám zhruba 7 až 10 minut na vyplnění **PRACOVNÍHO LISTU**. Skupiny postupně obcházejí, a pokud si žáci nejsou něčím jistí, pomůžeme jim.

REFLEXE:

V závěrečné reflexi diskutujeme se žáky nad jejich odpověďmi, které doplnili do **PRACOVNÍCH LISTŮ**. Na úplný závěr se vrátíme k úvodní otázce, jaké mohou být dopady dezinformací?

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Aktivitu jsem testoval ve 3. ročníku gymnázia, ve třídě, která má s mediální výchovou zatím spíše omezené zkušenosti. Na počáteční otázku „*Jaké jsou nebezpečné dopady dezinformací?*“ žáci odpovídali „*panika*“, „*zdravotní dopady*“, „*prioritizace marginálních problémů*“, „*relativizace faktů*“, „*obecná nedůvěra*“, „*ovlivnění voleb*“, „*polarizace společnosti*“ nebo „*eskalace násilí a nenávisti*“. Poté následovala projekce části filmu a reflexe jedním slovem.

Jelikož jsem měl málo početnou třídu, tak jsem žáky nedělil do skupin, ale zodpověděli jsme si otázky na pracovním listu společně. Nejvíce se shodovali v tom, že Rusové v Pobaltí nežijí v Rusku a užívají si západních standardů a neumějí si běžnou ruskou realitu představit. Na samém závěru jsme se vrátili k úvodní otázce a doplnili nějaká slova, která na základě puštěného dokumentu vyvstala. Od žáků tak například zaznělo, že dezinformace mohou způsobit rozvrat státu či zamezit vstupu do EU. Aktivita proběhla dle plánu, jen jim bylo třeba osvětlit situaci se sestřelením letu MH17 a Pobaltskou samostatností v meziválečném období, které nejsou ve vybrané části dokumentu vysvětleny.

Jan Kubíček

Gymnázium Jana Palacha, Praha

Diskutujte o rozdílných názorech dvou skupin Rusů vyobrazených ve filmu – těch, kteří žijí v Pobaltí (Litvě, Lotyšsku, Estonsku) dlouhodobě od dob Sovětského svazu, a těch, kteří odešli z Ruska relativně nedávno a v Pobaltí žijí až několik posledních let. Svoje postřehy a názory запиšte.

1. Jaký názor má na Rusko a jeho zahraniční politiku (např. ruská okupace Krymu) ruská menšina žijící v Pobaltí dlouhodobě, od dob Sovětského svazu (např. Rusové, kteří ve filmu demonstrují před ruskou ambasádou)?

2. Jaký názor mají na Rusko a jeho zahraniční politiku (např. ruská okupace a anexe Krymu) ruští opoziční novináři a kritici, kteří z Ruska odešli a v Pobaltí žijí až několik posledních let (např. šéfredaktorka serveru Meduza Galina Tymčenko nebo hudební kritik Artěmij Trojickij)?

3. Proč se názory obou skupin Rusů podle vás liší?

DALŠÍ DOPORUČENÉ LEKCE A AKTIVITY

„Napíšu cokoli, co Američani chtějí slyšet“, říká jeden z autorů lživých článků, které zřejmě zásadně ovlivnily, kdo v minulosti usedl v Bílém domě. Seznamte žáky s lekcí **Kdo trolí Ameriku**, která demonstruje, jak dokázala vlna dezinformací vzniklých v Makedonii ovlivnit největší světovou volební událost – americké prezidentské volby v roce 2016. V lekcí **2015: Krym, návrat do vlasti** se pak žáci seznámí s tím, jak Kremlem šířené dezinformace dokázaly přesvědčit nemalou část světa, že se obyvatelé ukrajinského poloostrova Krym rozhodli připojit k Rusku zcela dobrovolně.

KDO TROLLÍ AMERIKU?

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-kdo-troli-ameriku

2015: KRYM, NÁVRAT DO VLASTI

DĚLKA LEKCE: 45 MIN

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

LEKCI NAJDETE ZDE:

jsns.cz/mv-krym-navrat-do-vlasti

NABÍDKA DALŠÍCH PUBLIKACÍ K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ

Dezinformace a konspirace ve třídě: 10 tipů, jak reagovat (2021)

Publikace přibližuje, jak vhodně zareagovat, když žáci během výuky nečekaně vysloví dezinformaci, zavádějící informaci či konspiraci, které věří a kterou chtějí šířit dále.

Online PDF verze zde:

<https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/dezinformace-jak-reagovat.pdf>

Objednejte zde:

<https://www.jsns.cz/materialy-k-objednani#jak-reagovat>

Co dělat? Jak reagovat? Jak postupovat? ...když někdo blízký věří dezinformacím, případně je šíří...

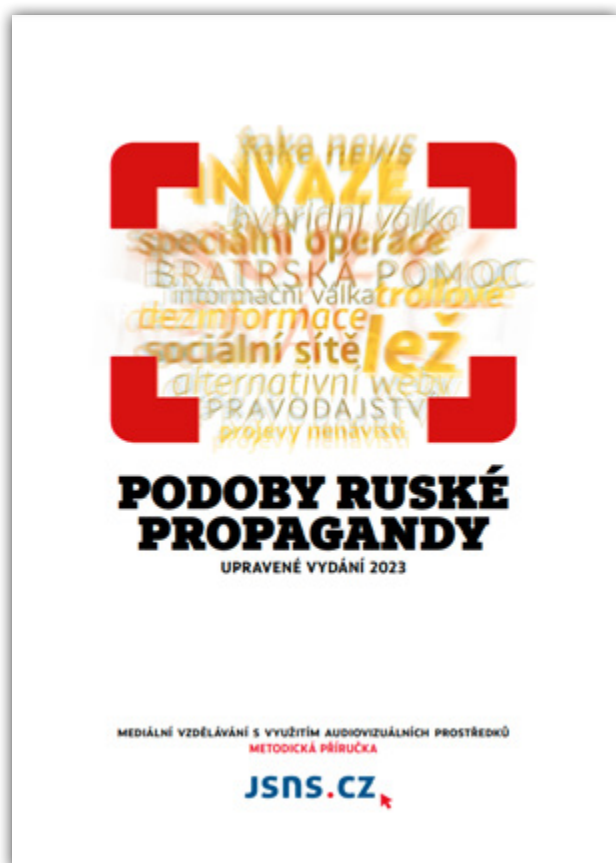
Příručka radí, jak vhodně zareagovat, když někdo blízký věří dezinformacím či zavádějícím informacím.

Online PDF verze zde:

<https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/kdyz-nekdo-blizky-veri-dezinformacim.pdf>

Objednejte zde:

<http://www.jsns.cz/materialy-k-objednani#co-delat>

Podoby ruské propagandy – upravené vydání 2023

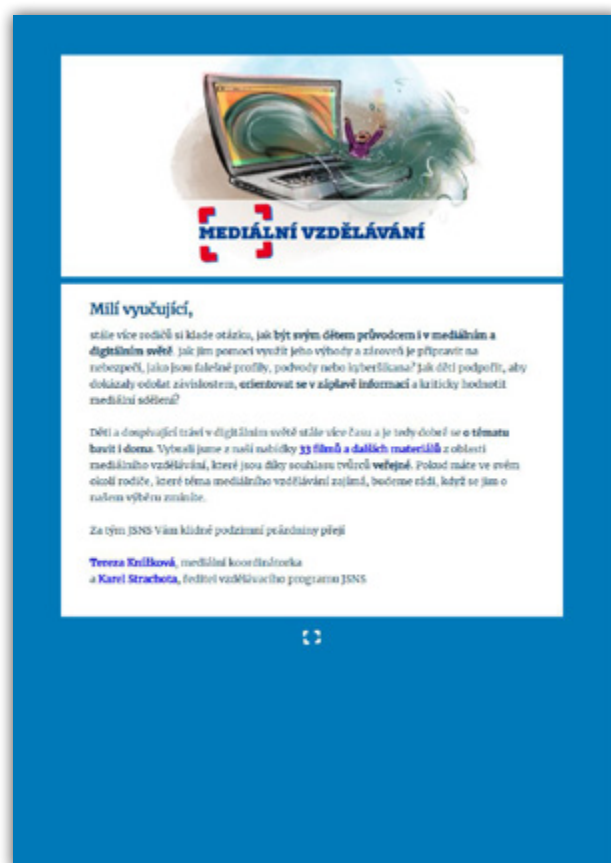
Publikace přibližuje motivy, nástroje a cíle současné ruské propagandy směřující jak dovnitř ruské společnosti, tak do zahraničí.

Online PDF verze zde:

<https://www.jsns.cz/materialy-k-objednani#podoby-ruske-propagandy>

Objednejte zde:

https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/podoby-ruske-propagandy/prp_2023_prirucka_09web.pdf

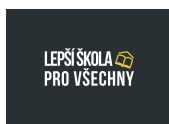
Bulletin mediálního vzdělávání

Chcete pravidelně dostávat tipy a inspiraci, jak na výuku o dezinformacích a dalších tématech spojených s mediálním vzděláváním? Přihlaste se k odběru našeho Bulletinu mediálního vzdělávání, který Vám dvakrát za měsíc přistane ve Vaší e-mailové schránce.

Přihlaste se k odběru zde:

<https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani>

JSNS.CZ   **Člověk
v tísni**

LIVESPORT

Safer
Internet | Česká
Centrum | republika

Spolufinancováno
Evropskou unií